

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1914.

Första kammaren.

Nr 72.

Onsdagen den 9 september.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 3 i denna månad.

Föredrogs och lades till handlingarna lagutskottets nästlidne dag bordlagda memorial nr 35, i anledning av återremiss från andra kammaren av lagutskottets utlåtande nr 31 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förordnande om anstånd med betalning av gäld (moratorium).

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första särskilda utskottets under gårdagen bordlagda utlåtande nr 28.

Herr Trygger erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag ber att få föreslå, att första särskilda utskottets utlåtande nr 28 uppföres främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för nästa lördag.

Denna hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo tredje särskilda utskottets den 3 och 4 innevarande september bordlagda utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket samt förordning om vad iakttagas skall i avseende å införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket m. m., dels ock åtskilliga i anledning av propositionen väckta motioner.

Genom en den 20 juli 1914 dagtecknad proposition, nr 254, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels antaga propositionen bilagt förslag till förordning angående

Första kammarens protokoll vid senare riksdagen 1914. Nr 72. 1

de statsmonopol å tobakstillverkningen i riket samt till förordning om vad iakttagas skall i avseende å införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket:

dels och bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med ett aktiebolag, avsett att i enlighet med de i likaledes propositionen bilagt förslag till stiftelseurkund angivna grunder bildas under benämning aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet och med bolagsordning i huvudsaklig överensstämmelse med bifogat förslag till dylik ordning, träffa överenskommelse angående utövandet av svenska statens tobaksmonopol i huvudsaklig överensstämmelse med likaledes närlagt förslag till sådan överenskommelse.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft följande i anledning av propositionen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen inom första kammaren nr 106 av herr *Steffen* samt inom andra kammaren nr 254 av herr *Lindhagen*, nr 255 av herr *Röing*, nr 256 av herr *Rune*, nr 257 av herr *Nydal*, nr 260 av herrar *Ekerot* och *Nilsson* i Kristianstad, nr 261 av herr *Hildebrand* och nr 263 av herr *Palmstierna m. fl.*

I motionerna hade hemställts:

av herrar *Steffen* och *Palmstierna m. fl.*,

att riksdagen i överensstämmelse med motionens innehåll måtte besluta sådana ändringar i och tillägg till Kungl. Maj:ts proposition nr 254 med bolagsordning och stiftelseurkund för ett aktiebolag Svenska tobaksmonopolet:

1) att monopolföretagets finansiering överlättes åt fullmäktige i riksbank och riksgäldskontor;

2) att statens ombud i monopolföretagets styrelse måtte förbjudas att inneha aktier i företaget;

3) att monopolföretagets verkställande direktör väljes av styrelsen i sin helhet;

4) att arbetarnas vid monopolföretaget anställnings- och löneförhållanden m. m. ordnas på sätt i motionen föreslagits;

5) att åt nuvarande tobaksarbetare, vilka eventuellt bleve arbetslösa till följd av monolets ikraftträdande, måtte tillgodogöras ersättning enligt i motionen anförda grunder;

6) att tobaksodlarna tillerkändes rätt att genom särskild organiserad prisnämnd utöva inflytande på bestämmandet av priset å råttobak; samt

7) att sådana åtgärder — i huvudsaklig överensstämmelse med vad i motionen föreslagits — vidtoges och sådana övergångsbestämmelser träffades vid monolets införande, att tid bereddes handelsidkarna att ordna sig efter de nya förhållandena, samt att nuvarande handelsidkare, för den händelse dessa det oaktat genom monolets införande påtagligen åsamkades förlust och därigenom bringades i nöd, antingen genom deras anställande såsom monolets agenter, fastställande av viss provision eller direkt ersättning i vissa fall tillgodogjordes erforderligt vederlag;

av herr *Lindhagen*,

att propositionen om statsmonopol å tobakstillverkningen i riket, såsom dels åsidosättande den sociala etikens fordringar i kampen för folkhälsan och riksdagens tidigare uttalanden om tobaksbruket, dels syftande till en ytterligare beskattning av de små inkomsterna under förhoppning, att deras innehavare ej skulle kunna frigöra sig från sina tobaksvanor ej måtte av riksdagen bifallas;

av herr *Röing*,

att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts propositioner nr 254—256 angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket m. m. och i stället antaga ett vid motionen fogat förslag till förordning angående beskattning av tobaksvaror;

av herr *Rune*,

att vid värdering av Aktiebolaget Förenade Svenska Tobaksfabriker iakttoges, att de i bolaget ingående företagen icke måtte försättas i en för dem ogynnsammare belägenhet, än om de beräknades hava fortfarande kvarstått såsom fristående företag, samt att detta bolag även måtte få njuta ersättning för de verkliga kostnaderna för bolagets organisation samt för fabrikationens koncentrerings;

av herr *Nydal*,

att, för den händelse riksdagen i huvudsak skulle komma att bifalla Kungl. Maj:ts i propositionen nr 254 för riksdagen framlagda förslag, den ändring måtte beslutas i dessa förslag, att det bleve stadgat:

att full ersättning skulle lämnas tobaksfabrikant vid inlösen av honom tillhöriga specialmaskiner för tillverkning av tobaksvaror, övriga inventarier samt lager av utensilier, oarbetad tobak samt halvfabrikat m. m.;

att i enlighet med det kungl. förslaget till tobaksfabrikant utgäves full ersättning för värdeminskning å fabriksfastighet och vissa därtill hörande inventarier;

att full ersättning måtte tilldelas tobaksfabrikant för förlorad näringsverksamhet och för förluster å utestående fordringar, som ej vore över 12 månader gamla;

att full ersättning lämnades för förlorad anställning inom tobakstillverkningen;

att full ersättning lämnades till engrossister, agenter och minuthandlare inom tobaksbranschen, som vid monolets införande ville nedlägga sin verksamhet, gällande samma ersättning för förluster, som de kunde lida å utestående fordringar, som ej vore över 12 månader gamla;

att full ersättning för förlorad anställning måtte lämnas alla biträden hos engroshandlare, agenter och minuthandlare, vilka biträden genom respektive affärers nedläggande eller inskränkning ginge miste om sin anställning; samt

att alla slag av ersättning och inlösen, om vilka här talas, bestämmas efter värdering i varje särskilt fall verkställd efter samma principer och medelst samma förfarande, som äro fastställda i Kungl. Maj:ts nyss åberopade nådiga förordning av den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets avstående för allmänt behov;

av herrar *Ekerot* och *Nilsson* i Kristianstad,

att riksdagen under förutsättning av bifall i huvudsak till den kungl. propositionen ville besluta följande tillägg till § 10 av förslag till förordning angående statsmonopol å tobakstillverkningen:

Priset å tobak, som i denna paragraf avses, bestämmas årligen av en prisnämnd, bestående av 5 ledamöter, varav odlarne eller deras organisation utse 2, monopolets utövare 2 och Kungl. Maj:t en ledamot, den senare tillika prisnämndens ordförande. Angående sättet för valet av ledamöter i prisnämnden ävensom instruktion för densamma, äger Kungl. Maj:t utfärda närmare föreskrifter:

samt av herr *Hildebrand*,

att riksdagen måtte med avslag å Kungl. Maj:ts propositioner nr 254—256 angående statsmonopol å tobakstillverkningen etc. i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för nästkommande lagtima riksdag av förslag till tobaksbeskattning, byggt på fabrikkatteprincipen.

Vid föredragning av utlåtandet begärdes ordet av

Herr *Hammarsström*, som yttrade: I avseende på föredragningssättet tillåter jag mig hemställa

att författningsförslagen föredragas var för sig, där så erfordras paragrafvis, med ingress, rubrik och utskottets hemställan sist;

att vid behandlingen av första paragrafen i förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket diskussionen må röra sig om båda författningsförslagen i deras helhet;

att författningstexten ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att för den händelse författningsförslagen eller något av dem kommer att i en eller annan del till utskottet återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föranledas; samt att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer och moment utskottet må äga vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten 1.

I denna punkt hade utskottet på åberopade grunder hemställt att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposi-

tion icke kunnat i oförändrat skick av riksdagen bifallas, måtte, i anledning av samma proposition och de av herrar Steffen, Rune, Nydal, Ekerot och Nilsson i Kristianstad samt Palmstierna m. fl. i ämnet väckta motioner, samt med avslag å herrar Lindhagens, Röings och Hildebrands motioner,

dels antaga utlåtandet bilagda förslag till förordning angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket samt till förordning om vad iakttagas skall i avseende å införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket;

dels och bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med ett aktiebolag, avsett att i enlighet med det i bilagt förslag till stiftelseurkund angivna grunder bildas under benämning aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet och med bolagsordning i huvudsaklig överensstämmelse med ett vid utlåtandet fogat förslag till dylik ordning, träffa överenskommelse angående utövandet av svenska statens tobaksmonopol i huvudsaklig överensstämmelse med utlåtandet närlagt förslag till sådan överenskommelse.

Vid utlåtandet hade reservation avgivits av, bland andra, herrar *Björklund, Fahlén* och *I. E. G. Svensson*, vilka på anförda grunder ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition ej måtte av riksdagen bifallas.

Utskottets förslag till förordning angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

Författningsförslag ang. statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

1 §.

Denna paragraf lydte sålunda:

Rättighet att i riket tillverka eller låta tillverka tobaksvaror tillkommer uteslutande staten (monopolrättighet).

Staten eller den, åt vilken staten upplåter utövandet av monopolrättigheten, benämnes i denna förordning *monopolets utövare*.

Med tobaksvara förstås i denna förordning varje vara, som är tillverkad av tobak eller däri tobak i någon form ingår, såvitt varan är avsedd eller ägnad till förbrukning av människor.

Såsom tillverkning av tobaksvara anses, utom varje bearbetning av tobak, jämväl utstyrsel eller förpackning av tobaksvara eller åsattande däri av namn eller beteckning, ägnad att utmärka densamma såsom särskild vara.

Hans excellens herr statsministern *Hammar skjöld*: Herr talman, mina herrar! Det förslag till tobaksbeskattning, som av Kungl. Maj:t framlagts och som nu blivit i det väsentliga förordat av riksdagens särskilda utskott, har blivit föremål för mycken och skarp kritik. Detta förhållande är varken oväntat eller svårförklarligt. Man behöver icke söka den uteslutande eller huvudsakliga förklaringen däri, att starka enskilda intressen anse sig hotade och att dessa intressen äro väl, delvis mycket väl, organiserade. En

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.*

(Forts.)

fullkomligt tillfyllestgörande förklaring ligger redan däri, att det skatteproblem, som det gäller att lösa, är av synnerligen invecklad och svår beskaffenhet. För alla, som något sysselsatt sig med skattefrågor, torde det vara en känd sak, att knappast något skatteproblem i fråga om svårighet, vansklighet och invecklad beskaffenhet går upp mot tobaksbeskattningsproblemet. Den lösning, som här föreslagits, delar med andra möjliga lösningar, egenskapen att komma i strid med åtskilliga gängse föreställningssätt och vanor. Andra metoder att lösa tobaksskatteproblemet skulle komma i strid med föreställningssätt och vanor på annat sätt än detta, men knappast i mindre mån än det föreliggande förslaget. Det är ju något främmande för oss eller förefaller åtminstone främmande för oss, att ett statsmonopol av denna art införes, och redan däruti ligger ju en förklaring därtill, att det vid första ögonkastet och kanske längre verkar motbjudande. För min del vill jag också uppriktigt erkänna, att när jag första gången i min nuvarande ämbetsställning hade att taga befattning med detta skatteproblem, studsade jag tillbaka. Vi känna ju alla, att redan 1913 års riksdag hade beräknat en stor ökad inkomst av tobaksbeskattningen, en ökning, som beräknats från minst sex upp till omkring tolv miljoner kronor. Vi veta också alla, att under en följd av år pågått nitiska och sakkunniga arbeten för lösande av detta skatteproblem. Det visade sig nu, att dessa utredningar efter fåfänga försök i olika riktningar koncentrerats i den riktning, som nu förordas i den kungl. propositionen, nämligen i riktningen av ett statsmonopol, vars utövning skulle anförtros åt ett enskilt bolag. Som sagt: liksom väl också förhållandet skulle ha varit med de flesta andra, studsade jag tillbaka för denna lösning, och jag kan försäkra, att det icke fattades ivriga försök att finna en annan, att komma förbi nödvändigheten att tillgripa detta system.

Man har undersökt möjligheten att lösa själva tobaksskatteproblemet efter en annan metod, men med negativt resultat, och jag skall till och med gå så långt, att jag erkänner, att jag ett ögonblick varit betänkt på att uppskjuta hela frågan och tills vidare fylla statsbehovet genom andra inkomstkällor — vilket emellertid även det visat sig ogörligt. Vad det förra angår, vad användandet av de andra metoderna angår, är det nog så och torde vara rätt allmänt bekant, att just i följd av de ofantligt stora svårigheter, som införande av en effektiv tobaksbeskattning erbjuder, finns knappast någon annan utväg än monopol, om man vill ha en fullt effektiv lösning, en fullt effektiv tobaksbeskattning. Flera andra system äro ju uppställda men dessa systems svaghet har många gånger framhållits och det kan vara onödigt att nu återkomma till desamma. Och jag vill säga, att de svårigheter, som på detta område överallt föreligga, äro kanske ännu mera accentuerade i vårt land, i följd av vissa egendomligheter i vår tobakskonsumtion och -produktion. Jag tänker särskilt därpå, att tobaksproduktionen är, både vad angår råtabak och fabrikanter, delvis bedriven i så splittrad form, på så många händer och i så liten skala, och vad konsumtionen beträffar är snuset, som hos oss är

en mycket viktig konsumtionsartikel, icke den del av tobaksvarorna, som medför minsta beskattningssvårigheterna, utan tvärtom.

Det var emellertid nödvändigt att finna en lösning. En inkomst av från sex till tolv miljoner kronor var beräknad, och det kan icke förvåna någon, att det under de i år redan före världskriget föreliggande förhållandena var vanskligt, ja, till och med omöjligt att finna en fullgod ersättning för detta. Jag skyndar att tillägga, att intet finansiellt behov efter min och mina kollegers mening kan rättfärdiga en orättvisa eller en kränkning mot dem, som drabbas av en beskattning eller ett monopol, och att det därför är nödvändigt att undvika varje sådan. Det kan emellertid icke anses omöjligt att genomföra ett tobaksmonopol utan sådana orättvisor. Först och främst veta vi ju alla, att flera främmande länder, där den individuella friheten är högt skattad och näringsfriheten likaså, förekommer ett tobaksmonopol, vilket icke skulle finnas, om det icke en gång blivit infört med de följder för den enskilda fabrikationen, som därmed äro förknippade. Vidare veta vi, att åtskilliga andra näringar än tobaksnäringen måste av olika hänsyn underkasta sig långt gående inskränkningar, inskränkningar, som hota eller ansatts hota vissa intressen i minst lika hög grad som det nu föreliggande förslaget hotar eller anses hota tobaksproducenterna. Någon fara för långt gående konsekvenser i statsocialistisk riktning kan icke heller anses föreligga, ty det lärer väl vara svårt att finna en vara, som i detta nu föreliggande avseende är jämförlig med tobaken, en vara, av vilken man med rätta kan uttaga så mycket i finansiellt avseende, en vara tillika, vars användning och spridning är så allmän utan att den dock kan sägas utgöra något verkligt levnadsbehov.

Att monopoltanken skulle komma upp, var icke heller oväntat och kunde icke vara oväntat för vederbörande intressenter. Förslag i sådan riktning hade ju framlagts, och att detta förslag tagits på allvar följer redan av den omständigheten, att då den så kallade tobaks-trusten bildades, skedde detta bland annat i syfte att genom tobaks-närings koncentration bereda staten möjlighet till en effektiv tobaksbeskattning utan att tillgripa monopol: helt säkert har för många, som ingick i tobakstrusten, medverkat den orsaken, att han hoppades på det sättet kunna undvika monopol. Det är ju också möjligt och till och med sannolikt, att, om trusten lyckats i sina förehavanden monopoltanken kunnat skrinläggas. Men som bekant lyckades icke trusten. Jag tänker nu icke på det, efter vad det vill synas, mindre tillfredsställande resultatet av de första årens arbete. Jag tänker i stället därpå, att det icke lyckades trusten att hos sig samla den alldeles övervägande delen av landets tobaksproduktion, och att en stor del av desamma står utanför trusten och att nya företag till och med uppkommit, som i ytterligare grad ökat procenten av de företag, man med ett gängse ord kallar trustfria.

Emellertid: en förutsättning måste, såsom jag redan förut betonat, vara att en tillfyllestgörande ersättning skulle lämnas för de förluster, som för den enskilde uppstå på grund av monopolets in-

Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.

(Forts.)

Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.

(Forts.)

förande. Vad som i ett givet fall skall anses vara en tillfyllestgörande ersättning är dock och kommer nog alltid att vara föremål för olika meningar. Vad som förefaller den som skall ge ersättning tillfyllest anser den, som skall få sådan, vara allt för litet, och ömvänt. Regeringen och efter regeringen utskottet har emellertid — det vågar jag påstå och försäkra — med bästa vilja gått till uppgiften att lösa ersättningsfrågan i överensstämmelse med rättvisa och billighet, och det kanske bör påpekas, att utöver de ersättningar, som komma fram efter de föreslagna bestämmelserna, har man även avsett att bereda de nuvarande tobaksfabrikanterna en annan förmån, nämligen att få teckna preferensaktier i det nya monopolbolaget och därigenom bli delaktiga av de ekonomiska fördelar, som detta kan medföra.

En gängse invändning mot varje statsmonopol är ju, att statsmonopolet medför ett otal av statsfunktionärer och att statsmonopolets drift gärna tenderar att bli oekonomisk. Den faran har man sökt undanröja genom den utväg, som den nuvarande ministären tagit i arv efter sina föregångare såsom resultat av den av dessa föranstaltade utredningen, nämligen att monopolets tillgodogörande skulle överlämnas åt ett enskilt bolag på sådana villkor, att de enskilda aktieägarna skulle ha verkligt intresse av den ekonomiska driften.

En annan invändning, som på sin tid, tror jag, riktades mot förslaget, var, att förslaget var ägnat att gynna vissa storfinsansiella intressen, vissa bankintressen. Jag tror, att det talet numera icke låter sig höras, ty de närmast intresserade finansiella inrättningarna, de stora bankerna, ha i handling rätt tydligt visat, att de icke betrakta finansieringen såsom för dem utgörande en fördel utan att de tvärtom gärna vilja komma ifrån denna.

Härmed är jag inne på en annan fas av frågan. Man kan säga: må vara att förslaget, då det framlades i den kungl. propositionen, var väl motiverat och välgrundat, men sedan hava inträtt sådana förhållanden att det icke vidare är antagligt, nämligen de förhållanden, som vi leva i daglig kännning av och som följa av den stora europeiska eller världskrisen. De förhållanden, vilka jag nu antytt, verka givetvis i två olika riktningar. De verka i den riktningen, att de statsfinansiella behoven ingalunda blivit mindre än man i våras kunde förutsätta att de skulle bliva, utan tvärtom betydligt större. Men de verka också i den riktningen, att det för ögonblicket möter nationalekonomiska betänkligheter, som ju också av bankerna framhållits, att sätta igång detta företag. Den första synpunkten är ägnad att tala till förmån för förslaget. Vad den andra angår, kommer varken den nuvarande regeringen eller helt säkert någon dess efterträdare att, om den erhåller det av utskottet ifrågasatta bemyndigandet att bestämma, när monopolet kommer att sättas i verket, utföra detta på sådant sätt, att det kommer att medföra de befarade nationalekonomiska vådorna, utan man kommer att välja en sådan tidpunkt, att dessa nationalekonomiska vådor icke inträda. Skulle mot all rimlig förmodan en regering i detta

avseende förfara eller önska förfara annorlunda, då skulle den komma att hindras härifrån redan av hänsyn till det passiva eller aktiva motstånd, som kommer att resas från bankernas sida. En aldrig så bindande juridisk förpliktelse för bankerna kan icke mot bankernas vilja göras gällande med den snabbhet, som skulle vara erforderlig; givetvis kunna på denna väg nationalekonomiska hänsyn göra sig fullt gällande. För övrigt får man icke överdriva. Man måste komma ihåg, att här är icke fråga om att binda nytt kapital, att i en fast anläggning med oviss räntabilitet för framtiden lägga ned ett rörligt kapital. Här är icke fråga om några nya anläggningar utan blott fråga om överflyttande av kapital, och det bindande av kapital, som kan förmenas föreligga, omfattar endast de jämförelsevis obetydliga kostnader, som åtgå för själva organisationen. Även denna kostnad kommer högst väsentligen att nedbringas, om, såsom regeringen fortfarande hoppas, och som utskottet, om jag förstått utskottets förslag rätt, ytterligare understryker, man kunde träffa överenskommelse med nyssnämnda tobakstrust därhän, att det blivande monopolbolaget finge inträda i dess organisation och göra sig den till godo.

Det har sagts, att tobaksindustrien kommer att genom ett bifall till utskottets förslag med den obestämda tid, som där angives för monolets ikraftträdande, arbeta under så ovissa förhållanden, att den icke kunde trivas, arbeta under hotet av ett damoklessvärd. Jag skulle vilja säga: snarare kan man påstå, att det nödtvungna uppskov, som de finansiella och ekonomiska förhållandena nu medföra, att detta nödtvungna uppskov, säger jag, innebär en förlängd övergångstid, som endast kan vara av nytta för de enskilda intressena. Detta damoklessvärd lära dessutom vederbörande intressenter icke slippa i alla fall. Förslaget öde må vara ovisst, men så mycket är säkert, att i följd av förhållandenas makt kommer förslaget om monopol, därest det i dag faller, att återkomma, och detta måste vederbörande mycket väl veta och känna på sig. Det trycket av en oviss framtid kommer att vila över dem i alla händelser och ovisheten blir då större än i händelse av bifall till utskottets förslag, på den grund nämligen, att ingen kan med bestämdhet veta vad han har att rätta sig efter, ingen kan veta vilka villkor som komma att erbjudas.

Ja, förslaget kommer, även om det i dag faller, icke att vara dött, utan att leva upp igen, och det enda man kan vinna på ett uppskov är att lämna åt en oviss framtid att bestämma, huruvida monolets genomförande skall komma att ske på ett för staten och de enskilda mindre fördelaktigt sätt än nu genom utskottets förslag ställes i utsikt.

Herr Biörklund: Herr talman, mina herrar! I en reservation ha tre av första kammarens ledamöter och två av andra kammarens ledamöter yrkat, att Kungl. Maj:ts proposition icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vi ha därvid likväl erkänt, att tobaksmonopolet såsom en nöd-

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol ö
tobakstillverk-
ningen i riket.*
(Forts.)

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.*

(Forts.)

fallsutväg är av beskaffenhet att medföra den största möjliga skatteinkomsten för staten, men vi ha varit tveksamma, huruvida denna nödfallsutväg verkligen skulle behöva anlitas och om icke, oaktat vad Kungl. Maj:t har förklarat, någon annan utväg fortfarande skulle kunna tänkas, varigenom tillräckliga inkomster kunde för staten erhållas från tobakshanteringen.

Vi ha också framhallit de betänkligheter, som efter vårt förmenande uppresa sig mot ett införande av tobaksmonopol. Vi ha ansett, att det kan ifrågasättas, huruvida icke vad som offras är så betydelsefullt, att tobaksmonopolet även från statens synpunkt kommer att ställa sig för dyrt. Därvid ha vi åsyftat den omständigheten, att staten allenast för att erhålla högre inkomster skulle slå under sig en nu fri näring, avstänga en mängd personer från deras verksamhet samt tvinga dem att antingen slå in på andra banor eller, om de icke kunna det, att tillbringa sitt återstående liv i överksamhet.

En sådan åtgärd som införande av tobaksmonopol medför givetvis ersättningsskyldighet, och därvid är det av särskild vikt, att denna riktigt avväges både i och för sig och vid jämförelse de olika ersättningsreglerna sinsemellan, så att ingen orättvisa uppstår och ingen, som är i yrket anställd, blir oförskyllt lidande utan får just vad som rättvisligen bör tillerkännas honom. Därvidlag har ju utskottet i vissa avseenden kompletterat Kungl. Maj:ts förslag: men vi reserverar ha för vår del stannat i tvekan, huruvida även med denna reglering allt vore väl bestämt, så att bestämmelserna skulle kunna stå sig vid den granskning, de komma att underkastas och befinnas rättvisa icke blott nu utan även framdeles, när den tid kommer, då de kunna komma att tillämpas. Det kan ju sägas, att vi icke ha gjort några bestämda anmärkningar i detta avseende, men förhållandet är, att utskottets arbete har varit så brådskande, och gått med sådan fart, att man just icke haft tillfälle att företaga några särskilda undersökningar. Den ens frågan har kommit omedelbart efter den andra, och så har det ena beslutet fattats omedelbart efter det andra. När vi i utskottet gingo igenom det av Kungl. Maj:t framställda ersättningsförslaget, så uppstodo där litet emellan nya ersättningsfrågor, som blivit bortglömda, och ganska ofta beaktades även dessa erinringar. Men vi reserverar äro för vår del icke övertygade om att allt därmed är riktigt avfattat, så att det icke ännu återstår åtskilliga uteglömda, som rättvisligen bort komma i åtnjutande av ersättning. Vi äro också ovissa, om dessa ersättningar äro så avpassade, att genom desamma näringens representanter av olika slag verkligen kunna anses och själva anse sig gå ifrån sin fria näringsutövning utan kännbar olägenhet.

Härtill kommer osäkerheten i de beräknade beloppen. Om det vore meningen att redan nu tillämpa dessa ersättningar och i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag genomföra monopolet från den 1 november 1914, så skulle det ju vara riktigt att beräkna ersättningen med ledning av resultatet under de år, som legat till grund för Kungl. Maj:ts förslag i detta hänseende. Då så emellertid icke är förhållandet, utan tobaksmonopolets genomförande är framskjutet till

en för oss alla oviss tidpunkt, så har därav följt, att de år, som lågo till grund för de gjorda beräkningarna, och de förhållanden, som då rådde, icke vidare kunna läggas till grund för de ersättningar, som framdeles skola utgå, utan utskottet har ansett sig böra vidtaga en ändring såtillvida, att de år, som förflyta närmast före monopolets ikraftträdande, skola läggas till grund för ersättningarna. Det blir således en helt annan grund, som man kommer att följa, än den som Kungl. Maj:t naturligtvis har varit hänvisad till, och även detta förhållande ökar osäkerheten uti de ersättningsanspråk och de ersättningsberäkningar, som man här har att göra med. Den genomförda beräkningsgrunden undanskjutes och i stället får man en annan utan att man för närvarande kan säga, vilka år det blir och vilka resultat dessa år komma att lämna.

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.
(Forts.)*

Det har även syntts oss vara angeläget, att staten ju förr dess hellre får en ökad inkomst från tobakshanteringen. Men sådana förhållandena nu äro, ha vi ansett, att genom ett beslut om tobaksmonopol vid denna riksdag möjligheten avskäres att under de närmaste åren kunna erhålla någon väsentligt ökad inkomst från denna näring, då monopolen ju icke nu kan genomföras. Den utvägen återstår naturligtvis, att öka tullen, men det kan ju icke på långt när lämna så stora inkomster, som här vore önskvärt.

Går man till den kungl. propositionen, finner man också, att Kungl. Maj:t verkligen har varit tveksam, om monopolförslaget nu borde framläggas. Kungl. Maj:t har nämligen i propositionen förklarat, att om de hinder, som ansetts stå i vägen för införandet av en fabrikatskatt, kunde undanröjas, skulle just fabrikatskatt vara en lämplig form att försöka staten de ökade inkomster, som tobakshanteringen kan lämna. Det hinder, som Kungl. Maj:t pekat på därvidlag, har varit den bristande sammanslutningen mellan tobaksfabrikerna. Men kan man emellertid icke vara fullt övertygad om, att en sådan sammanslutning mycket väl skulle kunna genomföras i tillräcklig grad under Kungl. Maj:ts överinseende. Saken låg helt annorlunda förut, då ett enskilt bolag förvärvade ett antal fabriker, och varje särskild fabrik fritt kunde välja mellan att utöva sin näring som förut eller ansluta sig till de Förenade tobaksfabrikerna. Nu återigen skulle saken ställa sig så, att de fristående fabrikerna hade att välja mellan sammanslutning vare sig med Förenade tobaksfabriker eller på annat sätt inbördes eller också att bliva alldeles tillintetgjorda genom monopolen. Den press, som detta hot innebure, skulle säkerligen leda till att sammanslutningarna bleve så pass fullständiga, som kunde erfordras för att möjliggöra införande av fabrikatskatt. Denna utväg ha vi för vår del ansett, att man bör taga i betraktande.

Det framlades i utskottet ett utkast till ett fabrikatskattsystem, men detta utkast var icke överlämnat till utskottet i den form, att utskottet ansåg sig ha någon rättighet att behandla det. Emellertid såg man, att där var tilltänkt ett kontrollsystem, vilket fabrikanterna skulle betala i form av årsavgift. Denna årsavgift var satt till en mycket rund summa, och vid förfrågan, huruvida det vore meningens,

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.* att denna skulle gå åt till kontrollkostnaderna, förklarades av en som deltagit i utarbetandet av detta förslag, att så icke vore fallet; det hade icke gjorts någon kalkyl över vad en tillfredsställande kontroll skulle komma att kosta.

(Forts.)

Nu har utskottet på ett ställe i betänkandet hänvisat till kontrollkostnaderna vid sockerindustrien och meddelat, att kontrollkostnaderna där uppgå till 20,000 å 25,000 kronor för varje fabrik, samt därav velat draga den slutsatsen, att tobaksbeskattningen icke skulle kunna tåla motsvarande kontrollkostnadsbelopp. Detta är jag för min del dock icke övertygad om. Jag förutsätter tvärtom, att sammanslutningen mellan tobaksfabrikerna skulle kunna bli så stor, att de fabriker, som komme att bli kvar, mycket väl skulle tåla den kontrollkostnad, som skulle erfordras.

Sedan har det också sagts emot fabrikatsbeskattningen, att sådana sammanslutningar skulle föranleda, att alla de små företagen, alla hemtobaksarbetare skulle komma att nödgas upphöra med sin näring. Men som herrarna torde finna blir detta i ännu högre grad fallet med monopolet; det kommer icke att finnas kvar någon tobakshemindustri eller någon enda liten tobaksfabrik, ifall monopolet genomföres.

Det är således efter min tanke uppenbart, att en hastigare och lättare utväg att bereda staten inkomster skulle stå öppen genom fabrikatskattesystemet.

Med hänsyn till dessa omständigheter och då tobaksmonopolet, om det nu beslutades, icke skulle ha någon praktisk betydelse, icke kunna genomföras och icke bereda staten några ökade inkomster inom beräknelig tid, då det vidare är ovisst, huruvida de ersättningsanspråk, som nu blivit beaktade och särskilt specificerade, genom förslaget blivit tillgodosedda på det sätt, att de i den framtid, då de skola utgå, komma att befinnas fullt rättvisa, och då därtill slutligen kommer den omständigheten, att man icke så noga prövat eller visat ogenomförbarheten av det fabrikatskattesystem, som vi för vår del och säkerligen många andra skulle anse vara ett behagligare sätt att beskatta tobaken än monopolet, så ha vi trott, att frågan för närvarande borde undanskjutas. Vi ha då förutsatt, att Kungl. Maj:t skulle komma att framlägga ett nytt förslag, och därvid ha vi uttalat den förhoppningen, att det nya förslaget skulle föregås av ett närmare övervägande, huruvida fabrikatskattesystemet verkligen vore så absolut omöjligt att lägga till grund för lösningen av denna fråga. I det syftet ha vi yrkat, att Kungl. Maj:ts proposition för närvarande icke måtte bifallas, och jag får hemställa om bifall till denna vår reservation.

Herr Hallberg: Herr talman, mina herrar! Jag vill fästa uppmärksamheten på en del av denna fråga, som synes mig icke ha blivit tillräckligt beaktad. Den är icke annorledes berörd än att i den kungl. propositionen, föredragande departementschefen på sid. 67 därom yttrar:

»I detta sammanhang anser jag mig böra framhålla, att

sådana industrier, som sysselsätta sig med fabrikation av för tobakstillverkningen erforderliga utensilier, såsom cigarrlådor, cigarrettpapper, etiketter och dylikt, givetvis icke komma att falla under monopollagstiftningen.»

Vidare fortsätter departementschefen på samma sida: »Då från vissa håll uttalats farhågor för att de inom dessa industrier arbetande företagen på grund av tobakstillverkningens monopolisering skulle komma att bringas i svårigheter, torde det vara nog att erinra om, att det tilltänkta monopolbolagets organisation och särskilt bestämmelserna om styrelsens sammansättning synas innebära tillfyllestgörande garanti för att monopolbolaget i detta såväl som i andra avseenden skall taga all skäligen hänsyn till andra personers berättigade intressen.» Men det synes mig kunna ifrågasättas, huruvida vad sålunda erinrats verkligen är någon garanti. Utskottet har tydligen icke ansett sådan finnas beträffande tobaksodlarna, eftersom utskottet föreslagit ett tillägg till Kungl. Maj:ts förslag vid § 13, innefattande att vid försäljning av råtabak priset skall regleras av en på visst sätt sammansatt nämnd. Det kan väl synas i hög grad böra ifrågasättas, om icke någon liknande anordning borde genomföras jämväl beträffande tillverkare av sådana utensilier, varigenom den färdiga tobaken bringas i försäljningsbart skick. Förhållandet är ju det, att genom monolets införande fabrikanterna endast få att skaffa med en enda avnämare, och att de således beträffande priset bestämmande komma att stå i en synnerligen beroende ställning till denna. Dessutom förhåller det sig så, särskilt vad tillverkare av cigarrlådor angår, att dessa fabriker beträffande såväl byggnadernas anordning som maskinerna äro inrättade speciellt för tillverkning av dylika utensilier, så att, därest de icke få avnämare för sina produkter eller icke kunna avyttra dem till skäligt pris, de äro ur stånd att inrikta sin verksamhet på någon annan näringsgren. Jag kan således icke finna annat än att här föreligger ett tomrum, som bör fyllas. Skall frågan lösas på basis av ett monopolsystem, bör något förfogande komma till stånd, antingen så, att dessa fabriker inlösas liksom tobaksfabrikerna, eller ock så, att priset på dessa utensilier regleras av en nämnd på samma sätt, som enligt utskottets förslag skulle ske beträffande råtabak.

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.*

(Forts.)

Herr talman! Jag har intet yrkande att göra, men jag har velat fästa uppmärksamheten på denna del av frågan.

Herr Steffen: Herr talman, mina herrar! Jag är uppkallad av ett yttrande av herr Börklund. Han uttalade den uppfattningen, att fabrikatbeskattningen skulle utgöra ett »behagligare» sätt att vinna de nödiga statsinkomsterna än monopolet, och han trodde även, att det skulle vara möjligt för staten att vinna »de nödiga» inkomsterna på denna väg.

Jag får emellertid säga, att det synes mig, genom erfarenheten i utlandet vara tydligt bevisat, att fabrikatskatten inga-

Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.

(Forts.)

lunda är något »behagligt» beskattningssystem. Det är nämligen ett synnerligen dyrbart beskattningssystem. Det är dyrbart för staten genom de mycket höga kontrollkostnader, som med nödvändighet äro förenade med fabrikkattssystemet. Dessutom är det synnerligen dyrt för konsumenterna, i det att konsumenterna icke blott få i varornas pris betala dessa höga kontrollkostnader, utan också en hel del mera, som rinner ned uti fabrikanternas, tobakshandlarnas och över huvud taget de enskilda tobaksnäringsidkarnas fickor. Det är ju så, att vid fabrikkattsystemet blir en prisförhöjning på varorna framkallad därigenom, att staten ökar skatten för att öka sina inkomster. Men nu är det ett välbekant faktum, att fabrikanter och handlande äro vana att påräkna i nettovinst för egen räkning ungefär samma procent av ett högre pris som av ett lägre varupris. När detta system å fabrikanternas och handlandenas sida tillämpas vid den prisförhöjning, som framkallas genom statens stegring av skatten, är det klart, att konsumenten härigenom blir nödsakad att på samma gång, som han till staten betalar den högre skatt som staten begär, också betala en högre tribut än förut till de enskilda företagarna inom näringen. Att så sker, är bevisat genom erfarenhet från utlandet. Vi ha ju där en mycket omfattande erfarenhet beträffande såväl statsmonopol i tobak som fabrikkatt uti de mest konsekventa och moderna former.

Vad monopol beträffar, så är det icke mindre än åtta länder i Europa, som ha sådant. Av dessa ha fem tobaksmonopolet i statens egen drift, nämligen Frankrike, Österrike, Italien, Rumänien och Serbien. Några av dessa länder ha haft tobaksmonopol sedan mycket långt tillbaka, sedan ett eller två århundraden. Inom dessa länder har monopolet i början varit överlämnat åt privatdrift, men man har efter lång erfarenhet funnit det både fördelaktigare för staten och även fullt möjligt ur ekonomisk och teknisk synpunkt att överföra monopolet i statsdrift. De återstående tre länderna, Spanien, Portugal och Turkiet, ha för närvarande sitt statsmonopol i privatdrift. Det är dock att märka, att dessa tre länder över huvud taget ha sina statsfinanser i ett tämligen dåligt skick; och det är bevisligt, att den omständigheten, att dessa länders statsmonopol utövas av enskilda bolag, på det intimaste sammanhänger med att statsfinanserna över huvud taget äro illa ordnade i dessa länder.

Så mycket om statsmonopolets utbredning i Europa för närvarande. Dessutom iakttaga vi i åtskilliga länder fabrikkatten tillämpad på det mest effektiva sätt, särskilt uti Tyskland. Om vi nu skulle anställa en jämförelse mellan ett av monopolländerna och ett av fabrikkattbeskattningsländerna, så är det särdeles lämpligt att jämföra Österrike som monopolland och Tyskland som fabrikkattbeskattningsland, nämligen därför att konsumtionsförhållandena vad tobak beträffar, såväl som ekono-

miska och sociala förhållanden i allmänhet ställa sig tämligen lika i dessa länder. Vi finna, att i Österrike förbrukas något mindre än 1½ kg. tobak samt i Tyskland något mer än 1½ kg. tobak per invånare. Nu frågar jag, huru mycket staten erhåller i tobaksskatt per invånare i Österrike, monopollandet, och i Tyskland, fabrikatbeskattningslandet. För år 1908—1909 visar statistiken, att österrikiska staten erhöll nära 5 mark per invånare i tobaksskatt. I Tyskland erhöll staten samtidigt icke mer än 1,40 mark per invånare på fabrikatsteven samt med tillämpning av alla möjliga tobaksbeskattningsmetoder utom tobaksmonopolet. Sedan har man i Tyskland ansträngt sig att förbättra fabrikatstevenmetoden och ur densamma pressa fram största möjliga statsinkomst, men har för år 1912 likväl icke hunnit längre än, att 2,09 mark kunnat inflyta till statskassan per invånare, vilket då bör jämföras med, att Österrike för närvarande vinner mer än 5 mark per invånare. Denna jämförelse visar tobaksmonopolets ofantliga överlägsenhet såsom medel att ur tobaken erhålla den skatteinkomst, som denna viktiga konsumtionsartikel till följd av sin egendomliga natur är ägnad att inbringa åt staten. Likaså visar denna jämförelse klart, att fabrikatstevenmetoden är behäftad med en avgjord underlägsenhet i detta avseende.

Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.

(Forts.)

Nu kan man ju framhålla, att utgångspunkten för den kungl. propositionen är fyllande av ett visst statsinkomstbehov i närmaste framtid — ett statsinkomstbehov, uppskattat till viss definitiv summa för de närmaste åren och något mera för den något avlägsnare framtiden. Man har också framhållit, att möjligen en tobaksbeskattning kunde läggas så, att den inbringade dessa statsinkomster. Redan när man ställer frågan på detta sätt, är det dock mycket *tvivelaktigt*, huruvida fabrikatbeskattning i vårt land skulle kunna inbringa de i den kungl. propositionen angivna inkomstsummorna för staten. Men även om så vore fallet, synes det mig, att närvarande ögonblick, med de bedrövliga utsikterna för statsverket av minskade inkomster och ökade utgifter under den närmaste framtiden, måste tvinga riksdagen att anlägga en mer omfattande synpunkt på hela tobaksskatteproblemet. Vi få icke stanna vid tanken att täcka vissa definitiva summor på statsinkomstsidan i närmaste framtiden. Vi måste söka trygga åt staten möjligheten att i en snar framtid vinna *största möjliga* inkomst av tobaken såsom skatteälla betraktad. När man ställer problemet i denna form, finnes bland de sakkunnige icke ringaste tvekan om, att statsmonopol är den enda beskattningsmetod, som bör komma ifråga, och att fabrikatbeskattning på intet vis kan tävla med detsamma.

Vänder jag mig så till konsumenterna och deras intresse, ställer jag saken så, att vid ett tobaksmonopol — särskilt naturligtvis när detsamma befinner sig i statens egen drift, men även, ehuru i mindre mån, då detsamma utövas av enskilt bolag — finnes garanti för konsumenten att, när han betalar det pris han måste

Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.
(Forts.)

för sin tobaksvara, han då betalar in till statskassan så nära som möjligt allt uti priset på varan, som överstiger dess absolut nödvändiga produktionskostnad. Konsumenten har, vill jag säga, en klar garanti i tobaksmonopolet för, att vad han betalar såsom överskott utöver varans nödvändiga och verkliga produktionskostnad går in till statskassan. Konsumenten kan då med viss tillfredsställelse, om jag så får säga, »blöda», han »blöder för fosterlandet», när han betalar högre pris för sin tobakskonsumtion. Däremot kan han alls icke hava samma garanti för att de penningar, som han betalar utöver varans produktionskostnad, gå till det allmänna, då fabriksystemet tillämpas. Tvärtom är det ofrånkomligt att han då betalar skatt i *tvenne* riktningar, såväl åt den enskilde näringsidkaren inom rörelsen som till staten.

Det synes mig därför icke vara tvivel underkastat, att det vore en statsklok handling av svenska riksdagen att taga det steg, som nu erbjuder sig och för närvarande är det enda möjliga, i riktning mot tobaksmonopolet, även om förhållandena nu gestalta sig så, att steget icke kommer att bliva så direkt, så omedelbart ledande till resultat, som varit önskligt och annars skulle ha varit fallet.

Herr talman, jag yrkar bifall till 1 § i utskottets förslag!

Herr Östberg, Gustaf Fredrik: Då jag för min del icke kan biträda det förslag, som föreligger att vid denna riksdag fatta beslut om tobaksbeskattningens ordnande genom införande av tobaksmonopol är det förnämligast ur rent finansiell synpunkt. Enligt det kungl. förslaget skulle kostnaderna för monopolsystemets genomförande uppgå till 55 miljoner kronor, varav statsverket skulle släppa till 18 miljoner och enskilda återstoden. Enligt utskottets förslag skulle den summa, som komme att drabba statsverket uppgå till 20,300,000 kronor. Det är således ganska betydande belopp, som för statens räkning skulle anskaffas. Av den kungl. propositionen finner man, att den beslöts innan kriget började, den 20 juli. Situationen har sålunda sedan dess i allra högsta grad ändrats, och jag hade föreställt mig, att man under sådana förhållanden icke gärna skulle tänka på att söka få frågan löst under detta år. Detta torde även hava varit den allmänna meningen, och för min del är jag böjd att tro, att hade kriget börjat något tidigare, torde detta förslag icke hava framkommit från regeringens sida.

Det visar sig emellertid nu, att man vill ovillkorligen hava frågan löst, ehuru med den modifikationen, att man anser utförandet av statsmonopolet böra uppskjutas åtminstone ett år till slutet av 1915. Då staten nu skall skaffa de omtalade 20 miljonerna, var skall staten taga dem? Naturligtvis skall det ske på lånevägen såsom alla dylika utgifter. Utskottet befattar sig icke nu med frågan, **huru** dessa medel skola erhållas, och det är ganska vanligt, att riksdagen besluter anvisande av stora summor, utan att utredning lämnats, huru medlen skola erhållas.

Om jag nu ser på, vilka möjligheter finnas att upplåna penningar för närvarande, så vill jag för det första säga, att i närvarande stund det icke går för sig att låna i utlandet. Men ännu mera. Jag är för min del av den åsikten, att det under flera följande år skall visa sig icke vara möjligt att i utlandet upplåna pengar utan att betala en mycket, mycket hög ränta, högre än som kan vara försvarlig i avseende på sådan användning, som här är i fråga. Jag tror därför man kan anse den utländska lånemarknaden stängd och att för det behov, som nu föreligger, man måste anlita den inhemska lånemarknaden. Nu är att märka, att staten har många andra stora behov, och jag vill peka på, att riksdagen nyligen anvisat 50 miljoner för bekostande av de militära åtgärder, som i år visat sig behövlige. Det är ju också meningen att anvisa medel för arbetslöshetens avhjälpande och annat därtill. Vid sådant förhållande kan jag icke finna det riktigt att nu giva sig in på så stora finansoperationer, som här är i fråga.

Författningsförslag ang. statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

(Forts.)

Hans excellens statsministern påpekade, huru angeläget det vore att få monopolfrågan fram för att kunna fylla de behov i budgeten för 1915, som så mycket omtalats. Men om riksdagen nu fattar beslut om detta statsmonopol, får man icke i något under 1915, ty det kan icke vara fråga om att genomföra saken redan i år, så att inkomster därav skulle inflyta till statsverket under nästa år. Ett beslut om monopolets införande har därför icke den minsta betydelse för den statsreglering, riksdagen nu har att uppgöra för år 1915. Jag tror för övrigt, att man för närvarande icke endast bör tänka på de svårigheter, som för statsverket kunna uppstå, man bör också tänka på svårigheten att anskaffa de medel, som erfordras för finansieringen i övrigt och som skulle tillsläppas av det bankkonsortium, varmed avtal träffats. Bankerna hava på grund av rådande kris önskat draga sig tillbaka, och detta har skett av omtanke för den allmänna rörelsen. Det ser emellertid ut, som om meningen i alla fall vore att söka tvinga dem att inbetala de pengar de lovat skaffa. Det förefaller mig dock knappast staten värdigt att utkräva ett dylikt frivilligt åtagande, som lämnats under helt andra förutsättningar än för närvarande äro förhanden.

Det vore nu meningen, att det föreliggande förslaget skulle antagas redan i år, men att verkställigheten skulle framflyttas till någon gång i framtiden, till 1916 eller kanske till 1917, en sak, som man för närvarande icke kan förutse. Då vill jag säga, att det är icke blott oegentligt att fatta ett beslut så långt före verkställigheten därav, utan att det är även alldeles onödigt. Och därtill kommer att detta skulle innebära obillighet och orättvisa mot hela tobaksindustrien och tobakshandeln i vårt land. Det är klart, att härigenom skulle uppkomma ett ovisshetstillstånd. De, som drabbas av detta, veta icke, när tobaksmonopolet kan sättas i verket, och de kunna därför omöjligen inrätta sig för förhållanden, som de icke veta när de komma, och för

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.*

(Forts.)

övrigt, ehuru man vet grunderna för ersättningen, kan man icke bestämt beräkna, hurudan tillämpningen kommer att bliva, så att även där inträda vissa svårigheter. Jag vill även säga, att man icke en gång är säker, att när tidpunkten är inne, då tobaksmonopolet skulle sättas i verket, de bestämmelser, som nu fattas, verkligen komma att bliva gällande. Ty det finnes ju mycket stor möjlighet för, att förordningen kan under tiden undergå förändringar, som till äventyrs försämra deras ställning, som här äro i fråga, i ganska hög grad.

Jag kan således på dessa grunder för min del icke biträda förslaget, men jag är även ganska betänksam, huruvida det över huvud taget kan vara den riktiga vägen att införa statsmonopol på tobak i vårt land. Jag kan visserligen icke säga, att statsmonopol i och för sig är orimligt. Det har på vissa håll, såsom i fråga om telegrafn och posten, varit tillämpat, möjligen även i fråga om järnvägar, men en annan sak är att införa statsmonopol inom en industri. Det har redan anmärkts, att gensagor kommit från många håll. Svenska industriförbundet har uttalat sig mycket energiskt emot tobaksmonopol och påyrkat en ny utredning för att få klart, huruvida icke fabrikatbeskattning kunde vara möjlig. Även handelskamrarna i några stora städer, Stockholm, Malmö och Norrköping, hava uttalat sig i samma riktning. Enligt min mening är även fabrikatbeskattning i och för sig vida mer tilltalande än ett monopol, och jag tror man kan säga, att för flertalet ställer sig saken så. Det vore då riktigt att söka få till stånd en ordentlig utredning, huruvida fabrikatbeskattning för oss skulle kunna ordnas på tillfredsställande sätt ur alla synpunkter, även ur den ekonomiska. En sådan utredning är i själva verket icke gjord. Då man läser den kungl. propositionen, ser man, att där återopas en utredning av kommissionen år 1878, således tämligen långt tillbaka. De invändningar, som gjorts emot fabrikatbeskattningen, gå egentligen ut därpå, att man icke kan anordna en effektiv kontroll, därför att en stor del affärer i branschen äro mycket små. Av den kungl. propositionen finner man, att det föredragande statsrådet haft tanke på denna form för beskattning av tobaken. Han säger, att möjligen skulle det vara att tänka på fabrikatbeskattning i Sverige, såvida vi icke här hade så många små företag, som icke kunna bära kostnaderna för den kontroll, vilken är nödvändig. Jag undrar verkligen på, att man kan komma fram med ett sådant skäl, då man samtidigt lägger fram förslag om statsmonopol. Huru kommer det att gå med dessa små företag och deras arbete? Kunna de fortsätta om det blir statsmonopol? Nej, naturligtvis bli de allesamman tillintetgjorda, om tobaksmonopol införes. Deras ställning blir precis densamma, lika bra och lika dålig i vilket fall som helst, ty de måste i alla fall sluta. Följaktligen kan jag icke finna, att detta skulle vara ett hinder, ty om man inför fabrikatbeskattning, måste man gå så till väga, att de stora företag, som

kunna bära en tillfredsställande kontroll, få fortsätta sin verksamhet, men de små affärerna, som icke kunde bära kostnaden för dylik kontroll, få upphöra, och man får då tillerkänna de senare skälig ersättning för härigenom lidna förluster.

Den föregående talaren nämnde såsom en olägenhet med fabrikatbeskattning, att till följd därav torde komma att inträda prisförhöjning för konsumenterna, och han framhöll, att näringsidkare ha den vanan att lägga viss procent på varan och att därför, om varans pris bleve högre, de även toge större förtjänst. Vad prisförhöjningen beträffar, synes det icke vara någon stor olycka, om konsumenterna få betala ett högre pris för något, som icke är en nödvändighetsvara. Men vad beträffar farhågan, att mellanhänderna skulle erhålla större vinst än för närvarande, förefaller det mig vara mera en supposition, som icke har verklig grund. Ty man kan ju, då fråga är om att lägga en viss procent på ett högre belopp, nöja sig med mindre procent, än när det gäller mindre belopp, och så läser det gå till inom affärerna i allmänhet.

Vad jag emellertid mest fruktar i avseende å ett statsmonopol å tobak är, att det bleve ett prejudikat, som kan leda till vissa konsekvenser på andra områden, vilka man icke önskar. Jag är, som sagt, rätt betänksam i avseende på monopol. Det kan ju hända, att man i alla fall får gå denna väg, men jag ställer mig synnerligen betänksam inför ett sådant monopol, som nu föreslås. Jag skulle hellre vara med om ett verkligt statsmonopol. Jag kan knappast se någon annan fördel av det tillämnade systemet än att enskilda personer skulle släppa till de penningar, som behövas. Ja, det kan också vara en fördel, men jag inbillar mig, att under normala förhållanden skulle staten kunna taga denna affär på egna axlar. Jag tror för min del icke mycket på de förhoppningar, som uttalats, att man genom ett system, som inrymmer en mängd enskilda aktieägare, skulle få en praktisk duglighet och erfarenhet i affärsledningen. När en gång aktierna komma att noteras på börsen och vandra i allmänhetens händer, tror jag, att den garanti, som ligger i tillvaron av enskilda aktieägare, blir skäligen ringa, och jag tror, att en styrelse, som tillförordnades av Kungl. Maj:t i dess helhet, skulle komma att sköta affären precis lika bra, som om en del styrelseledamöter väljas av enskilde.

I avseende å nu föreliggande förslag har med styrka framhållits särskilt en sak, nämligen att handeln med tobaksvaror bleve fri. Detta kan dock endast sägas med den största modifikation. Visserligen skulle icke koncession erfordras, men handeln blev dock beroende av monopolet. Talet om tobakshandelns frihet är endast spegelfäkteri, ty frihandel under ett monopol är omöjlig. Monopolstyrelsen är det, som bestämmer såväl priser som rabatt, och jag vill särskilt framhålla, att importaffärerna komma att bliva oerhört illa ställda. Deras ställning, då tullen förhöjes och dessutom licens pålægges, mot-

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.*
(Forts.)

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.*

(Forts.)

svarande monopolbolagets egna omkostnader och vinst, blir i konkurrensen med detta bolag så svår, att jag tror, att enskilda importaffärers tillvaro blir omöjliggjord. Det kan hända, att det också var meningen, att det skulle gå så, att tobaksmonopolet skulle underlägga sig hela importhandeln, och det må ju så vara. Men varför icke lika gärna på förhand bestämma, att all import skall ske genom statsmonopolet och icke vara tillåten för enskilda? Det vore enligt min mening en mera riktig väg att gå än att, såsom nu, söka uppehålla skenet av en möjlighet till drivande av importaffärer, som i verkligheten icke förefinnes. Och det är tydligt, att även sådana handlande, som endast sälja monolets tillverkningar, bliva i avseende å priser och försäljningsvillkor lika strängt bundna, som om de vore anställda i monolets tjänst. Jag skulle därför för min del vilja ifrågasätta, huruvida det icke vore riktigare att på en gång taga steget fullt ut och lägga hela tobaksindustrien och tobakshandeln i statens hand.

På grund av de skäl, jag nu framhållit, och framförallt på grund av mina stora finansiella betänkligheter skall jag bedja att få instämna i yrkandet på avslag.

Herr Statsrådet V e n n e r s t e n: Den siste ärade talaren slutade med att säga, att han undrade, om det icke vore möjligt, och om man icke slutligen borde gå därhän att lägga såväl tobakstillverkningen som tobakshandeln i statens hand. Det var således under viss förutsättning en rekommendation av ett statsmonopol utan den s. k. hälftendriften. Ja, detta visar bättre än något annat, huru stark tanken på statsmonopol i fråga om tobak är. Jag skulle därför icke heller behöva uppehålla kammaren länge med att understryka vad som redan talats till förmån för tobaksmonopol och så mycket mindre skulle det från min sida behövas, som hans excellens statsministern redan från denna plats gjort ett inlägg i frågan, som jag är viss om haft kammarens fulla uppmärksamhet och även verkat därhän, att mitt uppträdande i viss mån blivit överflödigt. Emellertid torde det vara nödvändigt, då vi för första gången stå inför ett så svårlöst ekonomiskt problem som det, vilket nu förelagts svenska riksdagen, att även jag i min ställning säger något mera utförligt om saken.

Jag tillåter mig först påpeka, huru allmänt bekant den än må vara, nödvändigheten av att vi se oss om efter alla de nya skattekällor, som rimligen kunna uppsökas och att de även användas så långt möjligt är, särskilt i sådana fall, där enighet synes råda om lämpligheten av att tillgripa dem. Emellertid har till de många omständigheter, som tala mot ett alltför starkt ianspråktagande av den direkta beskattningen, tillkommit ett nytt moment, som är sådant, att betydelsen av den föreliggande frågan därigenom är möjligt ökas.

Vi hava redan i vårt land rätt raskt gått fram på den direkta beskattningens väg och från många håll uttalas tvivels-

mål, huruvida denna fart varit tillräddlig. Vi hava nu framför oss ett ianspråktagande av den direkta beskattningens möjligheter till deras yttersta gräns, i det vi på ett förhållandevis obetydligt mindretals axlar lagt en synnerligen tung börda med införandet av värnskatten. Ja, det är icke ens uteslutet att förhållandena kunna visa sig vara sådana, att man t. o. m. kan ifrågasätta nödvändigheten av att tidigare, än eljest varit påtänkt, taga i anspråk en höjning av nuvarande inkomst- och förmögenhetsskatt, vilket man likvisst av synnerligen nära till hands liggande skäl vill undvika tills efter de s. k. värnskatte-åren. Under sådana förhållanden äro vi bundna att endast med yttersta försiktighet nu ytterligare anlita den direkta beskattningen, och att i stället, såsom jag nyss anförde, anlita andra utvägar, så långt möjligheten sträcker sig. Till och med reservanterna hava givit uttryck åt den meningen, att monopoltanken är nog så livskraftig i det de säga: »Att med sådan utgångspunkt tobaksmonopolet är det system som säkrast för till målet — därom torde man kunna vara ense.»

Enhälligheten i meningarna rörande monolets lämplighet och nödvändighet är dock ingalunda fullständig, utan det finnes ju också personer, som fortfarande stå på den ståndpunkten, att man bör av olika skäl undvika, att anföra ett sådant sätt för denna beskattning. När man söker för sig klargöra, huru de skäl äro beskaffade, som anföras från olika håll mot monopols användande, finner man, att de i huvudsak kunna sammanfattas i tre olika grupper: Först och främst sådana skäl, som hava sitt upphov i de berättigade strävandena att tillgodose de privata ekonomiska intressena, vidare rent nationalekonomiska hänsyn och slutligen har på det sista tillkommit ett skäl, som redan under debatten framhållits, och som hänför sig till den extraordinarie finansiella situation, i vilken landet befinner sig.

Om man då först tager upp till granskning — och jag lovar att göra det icke alltför ingående — de första skälen, d. v. s. hänsynen till privatekonomiska intressen, är det alldeles påtagligt, att om frågan över huvud skall lösas, så måste den lösas på sådant sätt, att riksdagen giver åt dessa intressen det utrymme och det erkännande, som de rimligen kunna kräva. Också har hänsyn härtill och studiet, huru denna del av frågan bäst skall lösas, utgjort en av de viktigaste sysselsättningarna för alla dem — jag går icke längre än 10 à 12 år tillbaka — som haft att befatta sig med utredningen av detta svåra spörsmål. Man har därvid allmänt kommit till den meningen, att det går att lösa tobaksbeskattningsfrågan så, att de privata intressena bli tillgodosedda utan att man behöver uppgiva tanken på att införa tobaksmonopol. Jag har såsom affärsman nog så stark känsla för vad det betyder, när staten tvingas att ingripa i en förut varande fri näring, och det torde väl icke finnas någon, hoppas jag, som betvivlar, att denna sida av saken varit föremål för ytterst ingående och allvarligt övervägande. Men

Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.

(Forts.)

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.*

(Forts.)

om man det oaktat ansett sig kunna låta det stora statsintresset väga över, beror det på hänsyn, som jag nu går att i någon mån redogöra för.

Innan jag gör det, vill jag säga, att det sätt, varpå utskottet sökt lösa ersättningsfrågorna — det är ju en hel komplex av sådana frågor — synes mig vara lyckligt, och om någon förvånar sig över det yttrandet från min sida, som själv kontrasierar den kungl. proposition, varpå utskottets utlåtande är byggt, vill jag till mitt försvar säga, att jag från första stunden visste och insåg, att här kunde ifrågakomma ersättningar till högre belopp, än som i den kungl. propositionen föreslagits. Man lyckades emellertid icke att på det stadiet komma till en sådan uppgörelse med de i främsta rummet intresserade, att man kunde för riksdagen förelägga förslag, som sträckte sig i vissa avseenden lika långt som det här föreliggande utskottsbetänkandet gör. Jag skall icke uppehålla kammaren med vad jag nu syftar på, ty de flesta förstå vad jag menar. Vi lyckades icke träffa en uppgörelse, som kunde möjliggöra framläggandet av längre gående ersättningsförslag i vissa fall, där utskottet kunnat göra det. Men icke nog med det. Under remissdebatten i andra kammaren tillät jag mig framhålla, att jag med tacksamhet skulle både till övervägande upptaga och gärna följa de anvisningar och längre gående förslag, som utskottet kunde komma med, ty jag visste mer än väl, att i detta stycke som i många andra kan riksdagen vara mer tillmötesgående och gå längre, än vad Kungl. Maj:ts rimligen kan göra. Därför är det också med tillfredsställelse jag sett, att utskottet lyckats i väsentliga punkter — jag understryker det. — förbättra Kungl. Maj:ts förslag. Och går riksdagen nu till godkännande av detta, tror jag, att man kan säga, att frågan löses så rimligt och rättvist, som vi över huvud taget kunna lösa en ekonomisk fråga, där så många olika intressen stå emot varandra, att man aldrig kan ordna så att alla bli va nöjda.

Men i detta sammanhang vill jag tillägga en sak — och det veta vi alla av egen erfarenhet — att här en fråga väl blivit avgjord, lugnar sig snart stämningen, och i de flesta fall befinnes, att på många håll, där man varit missnöjd, blir man det i långt mindre grad — för att icke säga att man blir nöjd — när förslaget gått igenom och kommit till utförande. Jag skall icke uppehålla mig vid ersättningsbestämmande eller andra detaljer mera ingående utan går att med några ord beröra de nationalekonomiska synpunkter, som här framhållits.

Jag vet att i denna kammare finnas många av majoritetens i dessa frågor mest initierade män, som dock tro, att i fråga om vissa beskattningsobjekt är statsmonopol tillåtligt och tillrådligt. Jag har med viss behållning studerat arbeten av en fransk nationalekonom, i den del de beröra den fråga som nu är före eller lämpligheten av att införa statsmonopol för vissa produktionsgrenar, och det är en författare, som ingen miss-

tänker för att hylla några som helst statssocialistiska idéer nämligen Paul Leroy-Beaulieu. Han säger, att i fråga om tillgodoseendet av statens fiskaliska intressen går det ofta så, att man icke har någon annan utväg att tillgripa än statsmonopol.

Visar det sig, att de fiskaliska intressena äro starka nog för att tävla med, kanske överväga, produktionsintresset, måste staten taga hand om saken, ty eljest gå skattemedel för staten förlorade och eljest komma produktionens och andra verksamhetsgrenars intressen att obehörigen framhävas på statens fiskaliska intressens bekostnad. Jag tror, att vi här stå inför ett fall, där statens fiskaliska intressen kräva, att ett ingrepp från statens sida sker. Jag skall i det avseendet påpeka, att den nyss nämnde författaren säger, att just i fråga om tobaksbeskattningen breder sig monopoltanken allt mera ut och kommer till utförande i allt flera av den europeiska kontinentens länder.

Nu säger man emellertid mot detta, att det är ett farligt föredöme man giver, då staten direkt eller indirekt lägger hand på hittills fria näringar, och detta är det huvudargument, som varit avgörande för alla dem som ställt sig på den rena avslagsståndpunkten. Emellertid behöver man icke gå så synnerligen långt i sina undersökningar för att finna, att det ligger en nog så betydande överdrift i den farhågan. Jag har nyss givit anvisning på en skiljelinje, efter vilken man tryggt kan gå, då det gäller att uppdelat produktionsgrenarna i sådana, i fråga om vilka ett statens ingripande kan försvaras, och andra, som icke böra komma i fråga i detta avseende. Nu är det så, att i fråga om tillgodoseendet av de rent statsfinansiella eller fiskaliska intressena genom monopoldrift sträcka sig möjligheterna här i vårt land icke synnerligen långt. Jag underlåter, för att icke uppehålla kammaren onödigtvis, att tala om sådana grenar som kommunikationsväsendet och dylika, där alla torde vara ense om att staten kan och bör deltaga i verksamheten, och håller mig till de ur fiskaliska synpunkter ifrågavarande näringsgrenarna och vill först påpeka vad som för alla är bekant, att i vårt land är det i det avseendet mycket trängre för att icke säga sämre ställt än i andra länder. Jag undviker det sistnämnda uttrycket, därför att vi hava den uppfattningen, att det är lyckligt, att vi icke exempelvis av brännvin behöva taga ut mer än vi nu göra. Vårt land är i det avseendet ett föregångsland. Vi avstå från en mycken betydande skattekölla och hava satt den på avskrivning. Redan nu föreligger ett beslut att låta mer än 5 miljoner brännvinsmedel fonderas på sådant sätt, att staten icke kan använda dem för statsregleringen. Därmed är emellertid en utväg stängd, som fortfarande utgör en av de viktigaste i andra länder, och jag påminner här om vad som nyligen blivit bekant, att i det uti ekonomiskt avseende hårt ansträngda Österrike-Ungern har man planlagt införande av statsmonopol för sprittillverkning. I ett annat av-

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.*

(Forts.)

Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.

(Forts.)

seende har man inom andra länder kunnat ur statsfinansiell synpunkt ställa det fördelaktigare för sig nämligen i fråga om långt gående beskattning på tullväg av sådana njutningsmedel, som förtäras i stora kvantiteter. I det avseendet hava vi det ur samma synpunkt ävenledes mindre gynnsamt ställt. Det anses på många håll — och detta har för icke så många år sedan visat sig i riksdagen — att man icke bör tillgripa utvägen att pålägga förhöjd kaffetull. Jag är böjd att tro att ett försök i den vägen icke för närvarande skulle bliva gynnsamt mottaget. Återstår ett fåtal skatteobjekt och däribland tobaken, en vara som ju måste betraktas såsom njutningsmedel och icke såsom nödvändighetsvara. Är det då att undra på om man, när man under bekymmersamma förhållanden ser efter var man skall kunna finna medel nog för statens behov, tänker sig, att just här måste vi gå så långt som möjligt, gå till denna skattekällas yttersta beskattningsgräns? Därigenom hava vi, i den mån det varit oss möjligt, minskat behovet att över hövan anstränga de skattdragande på den direkta beskattningens väg.

Jag hörde nyss framhållas, att från skilda håll av organisationer inom näringslivet skarpa anmärkningar gjorts mot införande av statsmonopol. Jag vill i första rummet påpeka, att många av dessa invändningar äro gjorda, innan det var fråga om en sådan kombinerad drift eller hälftenbruk, som nu förutsättes, och att man då vände sig mot den direkta statsdriften. Men därtill vill jag lägga följande upplysning som jag inhämtat. På många håll har man motsatt sig införandet av monopol på tobak av den anledningen, att man icke hade fullt klart för sig, huru mycket staten ville av denna skatteälla uttaga. Man hade ej överallt satt sig in i, att det skulle tagas ut vida mer än 6 miljoner, t. o. m. 12 miljoner, och tanken på en ännu högre beskattning av tobaken var för de flesta främmande. Men när man härutinnan blev bättre underrättad sade man — jag nämner inga namn — att när de fiskaliska intressena gå över en viss gräns, så måste även vi böja oss, och då falla även våra skäl. Därmed hava de ur nationalekonomisk synpunkt hittills framkomna anmärkningarna i viss mån förlorat betydelse.

Jag kommer slutligen till de skäl, som tala mot att *nu* genomföra monopolet, och därvid vill jag giva dem rätt som säga, att läget är vanskligt. Om man städe med yttersta försiktighet måste gå till genomförandet av en stor och genomgripande affärstransaktion, är detta ännu nödvändigare under nuvarande svåra förhållanden. Men å andra sidan får man icke förbise att det nu gäller mer än någonsin att tillvarataga *alla* de möjligheter, varom vi kunna enas, för att skaffa staten nya eller ökade inkomster. Och icke minst kräves detta, om det nuvarande tillståndet fortfar, med hänsyn till uppgörande av statsregleringen för år 1916. Om häremot invändes, att det nu främst gäller att bereda inkomster för år 1915 och att det föreliggande förslaget

icke tillgodoser detta behov tillåter jag mig svara, att det är icke mindre viktigt, att man i tid förbereder sig på vad därefter kräves, och fördenskull fordras efter mitt förmenande, att man på allvar, även på motståndarnas sida, tager upp detta till övervägande och svarar på den frågan: var skall man taga ersättning för de medel, som på den nu föreslagna vägen kunna vinnas, därest man icke vill godkänna det här föreliggande skatteförslaget? Jag tror också, att så vittutseende denna penningtransaktion än är, bör man icke låta avskräcka sig så mycket därav, ty i det stora hela betyder det en omflyttning av värden inom landet; och skulle så illa vara, att Sveriges lånemöjligheter i utlandet avstängas för längre tid, än som vi kunna finna önskvärt ur vår egen synpunkt, torde det icke möta några oöverstigligen hinder att ordna denna fråga på annat sätt. Jag har goda skäl att tro detta. Och om någon svarar mig, att häremot talar den alldeles bestämda mening, som synes framgå av den bekanta skrivelsen från det bankkonsortium, som skulle finansiera det hela, tillåter jag mig svara, att det är förklarligt, om man i den stora oro som gript sinnena, blivit betänksam och nu anser, att här bör man gå tillväga med stor varsamhet. Man tror, att genom att nu taga i anspråk medel för detta ändamål skola medel komma att fattas på andra håll, där man icke beräknat, att minskning på tillgångar skulle komma att inträda. Men jag tror, att meningarna inom bankvärlden icke skola visa sig vara fullt enhälliga på den sidan, där man nu så starkt varnar för att göra något. Jag har nämligen anledning att tro, att det skall finnas inflytelsrika och kunniga bankmän, som skola, i händelse riksdagen fattar beslut i överensstämmelse med utskottets förslag, vara villiga att bidra till att föra saken ut i verkligheten, kanske tidigare än någon av oss för närvarande vågar hoppas. Huru än jag ser saken förefaller det mig, som om ett övervägande statsintresse krävde ett ingripande just nu och krävde också, att vi toge i betraktande, huru det skulle gå, om riksdagen nu skulle avslå utskottets förslag. Man säger: låt oss utreda åtskilliga ännu icke fullt utredda punkter, låt oss utreda dem mera, låt oss studera alla dessa ersättningskrav mera ingående och låt oss framför allt lugna oss under upprörda tider för att med mera lugn och besinning fatta beslut. Häremot vill jag invända, att efter mitt förmenande är det, såsom en talare sade under remissdebatten i andra kammaren, en gammal god affärssats, att det är det första budet som är det billigaste. Jag tror icke på möjligheten att genomdriva förslaget med samma relativa lätthet som nu, om man skulle uppskjuta frågans avgörande till en kommande riksdag. Förhållandena skulle utvecklas mera, och alla bemödanden som, berättigade eller mindre berättigade, göras för att kullstörta denna fråga komme att vinna i intensitet och omfattning, och det kan komma att gå, såsom det gått i Tyskland, att sedan man väl kommit till insikt om vad genom monopolets införande skulle vinnas,

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.
(Forts.)*

Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillver-
ningen i riket.

(Forts.)

man kommer underfund med att man försuttit det psykologiska ögonblicket och att det icke går längre. Så kan det komma att gå även här. Och jag undrar, huru man under sådana förhållanden skulle kunna stå till svars med att man därigenom förminskat möjligheten att utan ett ytterst betänkligt fördyrande av konsumtionen, betänkligt icke blott ur konsumenternas utan även ur statens synpunkt, uttaga mycket stora skattebelopp. Jag förstår icke hur man skall kunna stå till svars gentemot de anmärkningar, som komme att framställas icke minst från den stora svenska produktionens sida, då man av samma orsak tvingades att hårdare belasta den.

Även i övrigt komme det nog att visa sig, att frågan bleve svårlostare än vad den i denna stund är, och jag tror därför, att riksdagen kan i Kungl. Maj:ts hand förtroendefullt lägga saken, sedan ett beslut blivit här fattat i överensstämmelse med utskottets förslag. Jag tvekar icke att säga, att jag tror, att det icke blott skall gå att genomföra ett sådant beslut utan också att genomföra det bättre, än vad såväl motståndarna som många av förslagetts anhängare nu tro vara möjligt. Jag tror också, att det skall visa sig, såsom det gjort förut under tidigare krigsskeden, att lättheten och möjligheten att ordna stora finansiella transaktioner kan bli större omedelbart *efter* och till och med *under* pågående krig än längre fram. Jag tänker på tidigare erfarenheter, som visat, att det förelegat större lättnad på penningmarknaden närmast efter ett fredsslut än senare. Därmed må emellertid förhålla sig huru som helst, jag vill även i detta sammanhang hänvisa till vad jag yttrade i fråga om omflyttning av värden inom landet.

Jag har nu icke mycket att tillägga, men jag skall dock be att få säga några få ord om möjligheten att genom fabrikkatteskattesystemet få fram vad man önskar. Det är ju en kardinalpunkt i våra motståndares bevisföring. Från de flesta håll, där jag kunnat inhämta upplysningar, har det utan tvekan sagts att, vill man få ut allt vad tobaksbeskattningen kan giva, går det icke att vinna på annan väg än monopolets, och jag har nog så betydande finansiella auktoriteter här i vårt eget land att i det stycket åberopa mig på. Men jag vill också påminna om en annan sak. Det har sagts, att fabrikkatteskattesystemet med framgång har använts i andra länder. Man har pekat på Tyskland, och man har i dessa dagar även nämnt Danmark. Vad Tyskland beträffar hänvisar jag till vad jag redan sagt. Jag är övertygad om att, hade man begagnat det rätta ögonblicket att där införa statsmonopol på tobak, så hade också tillfredsställelsen med att så skett nu varit stor, och jag är viss, att man livligt beklagar att tillfället försumrats.

Beträffande Danmark visar det sig, att den fabrikkatteskattning, som där införts på cigarretter och cigarrettobak givit vid en omsättning av omkring 400 miljoner stycken cigarretter en skatt av 745,387 kronor för år 1913, det senaste år således för

vilket redogörelse kan föreligga. Huru mycket utgör detta? Ledning i det avseendet lämnas av en tabell, där det visar sig, att av cigaretter till detaljpris under ett öre tillverkas inom landet 45 % och av cigaretter till detaljpris av 1—1½ öre 48,7 %. Motsvarande siffror för importerade cigaretter voro respektive 36,7 och 41,8 %. Räknar man 1 öre stycket för 400 miljoner cigaretter kommer man till en summa, av vilken 745,387 kronor utgör 18½ %. Räknar man åter 1¼ öre blir det 15 %. Det är det skatteresultat, som man hittills nått i detta vårt grannland. Huru mycket når man med en beskattning monopolvägen? Jo, det finns intet land, för vilket jag har redogörelse, som har mindre än 64 %. Detta är fallet i Portugal och Rumänien samt i Österrike-Ungern. Italien har 75,5 % och Frankrike $\frac{4}{5}$ av värdet. När Frankrike tillverkar tobaksvaror för 525 miljoner francs, tjänar staten därpå mer än 400 miljoner francs. Det är således icke möjligt att på fabrikatbeskattningsvägen taga ut vad man tager ut på den andra vägen. Om man vill i beskattningsavseende komma till mest tillfredsställande resultat, måste man gå över till monopol. Detta system har i det hänseendet så oerhört övervägande fördelar, att det tvingar sig fram, såsom jag redan tillåtit mig framhålla.

Med hänsyn till alla dessa omständigheter och mycket annat som under debatten framkommit till försvar för monopolsystemet vågar jag hysa den förhoppningen, att riksdagens första kammare — liksom jag även vågar hoppas andra kammaren — antager detta förslag, sådant det utarbetats av utskottet, antager det utan kränkande av någons rätt, men med tillgodoseende såsom tillbörligt är i första rummet av de stora statsfinansiella intressena.

Herr Fahln: Jag skall icke tillåta mig att ingå på en utredning om monopol eller fabrikatbeskattning eller någon jämförelse dem emellan i rent principiellt hänseende, detta så mycket mindre som jag jämte mina medreservanter i vår reservation uttalat att vi äro övertygade därom, att monopolet är den väg, som lättast och säkrast för till målet, för så vitt man avser att lägga tyngdpunkten endast på den statsfinansiella sidan av saken. Endast det vill jag i förbigående säga att man i allt fall kan bli något betänksam, även om man icke är principiell motståndare mot tobaksmonopolet i den form det från Kungl. Maj:t framkommit, när man läser utskottets betänkande, hurusom monopolet har speciella fördelar icke endast i statsfinansiellt och skattetekniskt hänseende utan jämväl i *nationalekonomiskt* avseende. Utskottet undviker sorgfälligt att klargöra vad som menas med detta sista uttalande, så att man här kan ha rätt att sätta ett frågetecken. Man hänvisas visserligen till 1911 års kommittébeträkande, men jag skulle dock vilja fråga, om man icke med utskottets motivering lätt kan komma över till att tänka på att monopolisera icke blott tobaksnäringen utan snart sagt

Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.
(Forts.)

Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.

(Forts.)

vilka fria näringar inom landet som helst. De uttalanden, som utskottet gjort, avskräcka emellertid icke mig från att såsom min egen personliga mening säga, att jag visst icke är absolut motståndare mot tobaksmonopol, men orsaken varför jag nu icke kunnat ansluta mig till utskottsmajoritetens ståndpunkt är förnämligast den, att jag icke kan förstå, huru något resultat av ett monopolbeslut *nu* skulle kunna vinnas inom överskådlig framtid. Utskottet säger också självt, att det är omöjligt att bedöma den tid, då monopolet skulle kunna effektueras, och det är ju fullkomligt riktigt. Herr finansministern hade en mycket ljus synpunkt på framtiden, och om jag rätt fattade hans optimistiska uttalande, skulle det icke dröja så synnerligen länge, innan vi finge se tobaksmonopolet här i landet förverkligat, ja jag vågar draga den slutsatsen av hans anförande, att det åtminstone icke skulle dröja längre än till nästkommande år. Ja, hade man en sådan uppfattning och trodde man verkligen att de finansiella förhållandena i landet skulle under nästkommande år bliva sådana, att det beslut utskottet här föreslagit riksdagen att fatta redan då skulle kunna genomföras, skulle man verkligen allvarligt kunna taga i övervägande, om det icke vore lämpligt att nu följa utskottet. Men för min del måste jag säga, att jag anser det fullständigt uteslutet att under 1915 dessa inemot 60 miljoner kronor skulle kunna ställas disponibla för genomförande av tobaksmonopolet, och jag tror knapp, att det skall visa sig möjligt ens under därpå följande år eller 1916. Jag undrar, om icke vi skulle kunna få vänta ända till 1917, möjligen kanske ännu längre. Om man nu har den uppfattningen, må det ju vara förlätligt, om man icke kan förstå, varför det är en sådan brådska att beslut fattas just nu i denna fråga, nu då riksdagen snart har sina sista arbetstimmar, och då andra kammaren är färdig att gå för att avlösas av en ny andra kammare efter skedda nyval. Ett beslut nu skulle enligt min åsikt icke kunna bliva annat än rent principiellt förbindande i avseende å frågan om monopol eller icke monopol för en kommande riksdag, möjligen riksdagar. Vad kan det väl finnas för reella skäl att nu fatta ett sådant beslut? Jag tror, att man icke skall underskatta de olägenheter, som ett brådstörtat beslut nu skulle kunna medföra. Det har tidigare från denna plats sagts, att det skulle verka oro bland den nuvarande näringens målsmän. Detta har å andra sidan gendrivits med det påståendet, att ett förkastande av utskottets eller Kungl. Maj:ts förslag skulle verka på samma sätt. Jag är dock icke övertygad, att den uppfattningen är den rätta. Det synes mig ofrånkomligt, att därest ett monopol nu beslutes för en avlägsen, okänd framtid, detta måste medföra att näringen komme att ställa sig själv så att säga på avveckling med alla de konsekvenser, som därav kunna härflyta. Om man har grundad anledning hysa sådana farhågor, då synes mig i allt fall, att riksdagen borde gå fram med synnerlig varsamhet och grannlaghet i denna fråga. Det förslag Kungl. Maj:t nu framlagt är

byggt därpå, att den enskilda näringsens målsmän vare sig fabrikanter eller hos dessa anställda personer, såsom arbetare m. fl. skulle få tillgodonjuta en rimlig ersättning för de förluster de komma att lida genom monopolets införande, och det är väl en ståndpunkt som delas av alla inom riksdagen, åtminstone delas den meningen av utskottet, som icke har stannat ens vid Kungl. Maj:ts förslag utan gått väsentligt längre i ersättningsfrågan, ja gått så långt, att ersättningsförslaget blivit så gott som fullständigt omarbetat. Jag tror knappt, att man skall kunna finna en enda paragraf, som icke blivit i någon mån förändrad. Då frågar jag: kan det vara sannolikt att utskottet på den korta tid, som stått utskottet till buds, särskilt med hänsyn till denna frågas ofantligt svåra beskaffenhet, kan det vara möjligt, säger jag, att utskottet skulle kunnat avväga dessa tillägg i ersättningshänseende på ett fullständigt och väl genomtänkt sätt, så att riksdagen verkligen skulle kunna lita på, att nu är den fullkomliga rättvisan uppnådd, nu har man funnit den ersättningslinje, som tillgodoser rättvisans och billighetens fordringar. Jag vågar tro, att så icke är förhållandet. Det har tidigare här av en talare framhållits, huruledes en industri, som är i mycket beroende av tobaksnäringen, blivit alldeles bortglömd, nämligen cigarrlådeindustrin, vilken även framfört sina bekymmer till samtliga riksdagsmännen och från vars målsmän vi i dag fått en särskild skrivelse. Ja, denna fråga var ju uppe i utskottet, men behandlades mycket snävt och knapphändigt, och det var ju ganska svårt för de utskottsledamöter, som icke hade närmare kännedom om tobakshanteringen och vad därmed har sammanhang, att kunna bilda sig ett omdöme om denna sak, och frågan blev alltså skjuten åt sidan. Nu klagas man över att rättvisa icke skipats, när dessa näringsidkare också bort tillgodoses ungefär i samma omfattning och på samma sätt som tobaksodlarna.

Handelskåren har varit föremål för utskottets särskilda uppmärksamhet och välvilja åtminstone i utskottets platoniska uttalanden. Men när det gällde att handla, då stannade utskottet vid de s. k. importhandlandena och tillerkände dem vissa ersättningar. Huruvida dessa ersättningar nu kunna anses så tillmätta, att de kunna vara rättvisa och huruvida bestämmelserna komma att verka så, att vederbörande verkligen komma i åtnjutande av desamma efter rimliga och skäligen grunder, därom tors jag icke efter den korta tid man haft till sakens begrundande hysa någon tillförlitlig åsikt. Men alla de andra handlandena, de s. k. detaljhandlarna, ja de få ingen direkt ersättning, utan de skola soulageras på annat sätt, nämligen därigenom att utskottet föreslår riksdagen att till Kungl. Maj:t avlåta en skrivelse av innehåll, att de skulle tillgodonjuta en viss kredit och vissa rabattförmåner. Nu vill jag fråga, huruvida detta kan vara ett ändamålsenligt och rimligt sätt att lösa denna ersättningsfråga, ty även detta är en ersättningsfråga, fastän den löses här på en omväg.

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.*
(Forts.)

Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.

(Forts.)

Såvitt jag kan förstå innebär själva monopolbegreppet begreppet koncentration, koncentration i drift och koncentration naturligtvis i distribuering och tillverkning av varor i syfte att nedbringa omkostnaderna och öka företagens vinst. Skulle nu en skrivelse sådan som utskottet föreslagit, avlåtas av riksdagen, är det min bestämda förvissning, att varje nu existerande handlande kommer att göra sina anspråk gällande gentemot monopolbolaget och förhindra detta att ordna sina affärer på ett ekonomiskt sätt, jag kan gärna säga på ett förnuftigt sätt. De komma att kräva att genom monopolbolagets försorg få sådana rabatter och sådana förmåner, att de kunna hava som det heter »skälige» inkomst av sin rörelse, och naturligtvis komma de under sådana omständigheter att gå grosshandlandena förbi, och då synes mig, att den sista villan blir värre än den första. Detaljisterna få leva och grosshandlandena gå åt. Jag tror, att denna ersättningsfråga behöver mycket grundligare övervägas och lösas på ett annat sätt än vad här skett.

Om jag ser på utskottets ändringsförslag i ersättningsförordningens 8 § kan jag icke komma till annan slutsats, än att den ändring utskottet där har vidtagit skulle medföra, att en hel del av de fabrikanter, som där skulle tillförsäkras ersättning, komme helt simpelt att bliva uteslutna. Där har nämligen den tid, för vilken ersättning skulle utgå, i stället för att såsom i Kungl. Maj:ts förslag beräknas från den 1 januari 1909 till den 31 oktober 1914, ändrats från ingången av 1904 till dagen för monopolets trädande i kraft.

Ja, då synes mig ganska tvivelaktigt, huruvida den fabrikant, som begynt sin verksamhet efter 1904, verkligen skulle få någon ersättning. I varje fall synes mig att paragrafen hade bort få en något tydligare formulering för att ett missförstånd, sådant som det jag påpekat, icke skulle kunna behöva befaras. Jag anför detta närmast för att visa, att den överarbetning, jag kan gärna säga revision, som utskottet verkställt av Kungl. Maj:ts förslag, har skett under sådan brådska, att man näppeligen kan säga, att förslaget blivit fullt genomtänkt eller fullt systematiskt.

Om riksdagen nu icke antager utskottets förslag eller Kungl. Maj:ts proposition, har, såsom jag förut nämnt, icke något äventyrligt skett. En ny riksdag sammanträder inom kort, och tid kan vinnas för verkställande av ytterligare bearbetning av detta nu bearbetade förslag. Tillfälle kan givas att överväga nya rimliga ersättningsanspråk, som kunna behöva beaktas och möjlighet kan jämväl beredas att närmare överväga, huruvida icke någon annan väg för uttagande av erforderliga statsinkomster ur tobaksnäringen skulle kunna vara möjlig — allt fördelar för frågans lösning. Inga nackdelar kunna däremot, såvitt jag förstår, vara förbundna med ett avslag på utskottets betänkande. Huru kan man väl då tveka i valet? Det är klokt och förtänksamt att icke handla annat än efter mogen överläggning, och

jag tror, att riksdagens ledamöter knappast hunnit att mera än helt ytligt sätta sig in i denna mycket svåra fråga; rådru-
 för detta torde mer än väl behövas, och något äventyr skulle
 som sagt ej vara förenat med ett avslag å såväl utskottets som
 Kungl. Maj:ts förslag, varom jag också tillåter mig att vörd-
 samt hemställa.

Författnings-
 förslag ang.
 statsmonopol å
 tobakstillverk-
 ningen i riket.
 (Forts.)

Herr Thyrén: Herr talman! Vad som närmast föranlett mig att begära ordet i denna fråga äro vissa mera allmänna resonemang, som förts i fält emot förslaget, om de också icke direkt och tydligt kommit till synes hos reservanterna. Då det gått som längst, tyckes man hava velat driva den satsen, att ett ingrepp i näringsfriheten, sådant som det här ifrågasatta, skulle vara jämförligt med förgripelse på *egendom*. Det skulle sålunda vara ett rättsstridigt förstörande av en utav staten utan vidare godkänd rättighet. Jag vågar icke sätta i fråga, att kammarens ledamöter skulle hava tålmod att följa mig på någon mera ingående granskning av denna rättsfilosofiska fråga och icke heller tror jag detta vara behöfligt. Jag föreställer mig, att ett par exempel kunna vara tillräckligt vägledande. Vi antaga det fallet, att en tullförhöjning, plötslig och betydande, inträder under sådana förhållanden, att ett flertal importörer, vilka förut levat på sin import av främmande varor, plötsligt förlora denna sin födkrok — det är nu visserligen så, att i praktiken har en tullförhöjning icke rätt lätt denna verkan, men fallet är ju möjligt: vi tänka oss en industri i landet, som kan omedelbart framställa så mycket som erfordras för att tillmötesgå efterfrågan inom landet. Om nu fallet är sådant, skulle någon människa finna resonligt, om det sades, att staten genom denna tullförhöjning *kränkt* importörernas rättighet att leva av sitt yrke; de hava utövat detta lovliga yrke och de ha levat därav, och nu vidtager staten en åtgärd, som gör det för dem omöjligt att existera: detta är en rättskränkning. — Ett sådant resonemang, mina herrar, är uppenbarligen orimligt, och man får icke förblanda absolut olika saker, äganderätt eller över huvud verkliga rättigheter i juridisk mening, med de eventuella fördelar, en person kan ha vid utömandet av ett visst yrke eller en viss näring (då vi icke hava kvar näringsstadganden från medeltiden med skråväsen och dylikt, ty då kunde det ha varit ett annat förhållande). Ett annat exempel. Huru omöjligt vore det icke att tänka sig en rättsordning, som försökte skydda människors inkomster av deras yrke eller sysselsättning på samma sätt som straffrätten genom t. ex. stöldinstitutet skyddar deras *egendom*. Först på senaste tider har man strävat sig fram till ett sådant begrepp i den moderna rätten, som det vi kalla illojal konkurrens. Men med vilka svårigheter har man icke haft att kämpa för att komma fram härtill! Att en persons näring och yrke kan skadas i den allmänna konkurrensen, det är något, som i det hela ej kan undvikas, och är på intet sätt jämförligt med en bestående äganderätts direkta kränkning. Det är icke fråga om *rättighet* i samma mening i dessa båda fall. Därmed vill jag naturligtvis för ingen del ha sagt, att staten i sådant fall

Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket
(Forts.)

som det här föreliggande bör utan vidare förtrampa de personer, som hava dessa sysselsättningar till yrke och näringsfång. Men man får icke giva dem ett *rättskrav* mot staten, så att t. ex. deras samtycke skulle fordras. Man kan icke komma längre än att staten bör *av billighetsskäl* se till, att de icke bliva mera lidande än som oundgängligt är, och för min del vill jag gå så långt, att staten bör i detta fall hellre giva för mycket än för litet.

Efter denna anmärkning skall jag tillåta mig några reflexioner i anledning av herr Hildebrands reservation. Den, som satt sig in i denna reservation, känner, att den går ut på en jämförelse mellan monopol och fabrikatskatt. Reservanten vill bevisa, att svårigheterna att realisera Kungl. Maj:ts förslag äro oöverbinnerliga, under det att den svårighet, som man från alla håll har mer eller mindre erkänt såsom vidblådande fabrikatbeskattningen, är ganska lätt att övervinna, jag menar kontrollen. Resultatet blir, finner reservanten, att man bör taga fabrikatbeskattningen, och därmed, säger han, har man vunnit en snabb och bekväm utväg att fylla *det* behov, som nu föreligger. Bakom detta sista ligger naturligtvis den reflexionen, som kan vara ganska riktig i och för sig, att staten icke bör i fråga om sina inkomster resonera såsom privatmannen, vilken riktar sig och ökar sina inkomster för inkomsternas skull; staten bör icke göra sina inkomster större än som motsvaras av de oundgängliga utgifterna. — Sådan är reservantens tankegång. Jag skall nu tillåta mig att förse den med några anmärkningar.

De svårigheter, som vidlåda förslaget, skulle alltså vara oövervinneliga; dessa skulle anknyta sig till *upplåningen* och *ersättningsfrågan*. Utan att vilja posera såsom sakkunnig i vad rör *upplåningsfrågan*, kan jag dock icke underlåta att hemställa till de av mina ärade motståndare, som *äro* sakkunniga på detta område, huru de vilja förklara, att det skulle möta oövervinneliga svårigheter att inom vårt land — ty jag går ut från, att vi alla äro ense om, att helst försöka få medlen tecknade inom landet — placera erforderligt antal preferensaktier, då man väl vet, att vi i våra enskilda sparbanker för närvarande hava inestående en miljard kronor; att ett mycket stort belopp av denna summa utgör en på det hela taget fast placering; då man slutligen känner räntefoten i dessa sparbanker och då man slutligen vet, att aktierna lyda på 100 kronor, så att de äro tillgängliga för var man, samt att räntan på dem garanteras till $4\frac{1}{2}$ % och mänskligt att döma inom kort tid blir åtminstone 6 %. Huru då förklara svårigheten att få en teckning till stånd? Denna reflexion torde kunna utvidgas även till obligationslånet, som löper med 5 % ränta. Vore det, som reservanten säger, »en underlig optimism att våga tro på en upplåning för statens räkning inom landet och under de närmaste åren», av för ändamålet erforderliga medel, då vore detta enligt min uppfattning ett mycket sorgligt ekonomiskt fattigdomsbevis för vårt folk; jag menar icke, att det bevisade ekonomisk fattigdom men fattigdom på ekonomisk insikt eller instinkt: Måhända finnes det därav icke så mycket hos folkets breda lager, men det borde kunna utvecklas, och här vore ett synnerligen

gott tillfälle därtill, ty en så förmånlig och så solid placering står nog icke så ofta till buds för folkets breda lager.

En annan sak, att utdragandet ur rörelsen av detta kapital i ett olämpligt ögonblick kan vara skadligt. Men bortsett därifrån, att man här med vänstra handen tager beloppet ur rörelsen för att med högra handen lämna detsamma såsom ersättning åt fabrikanter m. fl., vilka, såvitt de ej äro utländingar, kunna förväntas omedelbart återinsätta det i rörelsen, så torde man väl kunna tilltro den nuvarande regeringen fullt upp tillräckligt ekonomiskt omdöme för att avvakta det rätta ögonblick, då den rubbning, som ju i alla fall oundgängligen måste följa av en sådan omplacering, kan ske utan större skada.

Vad vidare angår *ersättningsfrågan*, har reservanten flätat ihop denna med *kontrollfrågan*, och därför skall jag också taga dem tillsammans. På sidan 113 i utlåtandet talar reservanten om kontrollen i fråga om fabrikatbeskattningen, åberopar Tysklands exempel, och går ut från den tyska cigarettskattelagen, visar med vilka enkla medel den lagstiftningen opererar och föreslår oss att göra detsamma. Jag undrar, om den ärade reservanten har kännedom om eller kommit att tänka på de straffsatser, med vilka denna enkla tyska kontroll i själva verket göres så effektiv; i allt fall skall jag be att få upplysa dem, som icke känna till detta, att straffmaximum är 100,000 mark. Och jag medgiver, att om vi ville lägga in ett sådant tyskt allvar i vår lagstiftning och framför allt i vår lagtillämpning, då skulle kanske även jag kunna gå in på reservantens uppfattning om den tyska kontrollens tillräcklighet, men därförutan tillåter jag mig betvivla, att den duger någonting till här hos oss.

Reservanten har vidare gått in på en fråga, som jag skall bemöta med ett par ord. Han yttrar sig mot utskottets tal om standardtyper och säger att man icke kan »sälja cigarrer metervis». Men det är väl icke enbart fråga om vissa centimeters längd för att skilja standardtypen från andra, utan här komma väl också form och färg i betraktande, och det torde väl icke här vara mer oupphinnligt än i monopolländerna att genomföra en standardtyp så, att den som vill hava en 15-öres cigarr kan få den igenkännlig genom längd, form och färg, så att han kan vara säker om att icke bliva lurad. Jag skulle hava bättre förstått, om reservanten sagt, att man kunde importera en eftergjord standardtyp och sedan lägga denna vara uti falska lådor. Däremot finge man väl eventuellt gardera sig genom inskränkande bestämmelser eller i värsta fall genom rent förbud mot privat import. Huru som hälst, kan det skälet icke vara avgörande. Emellertid har reservanten i bakhand sitt huvudsakliga argument i fråga om kontrollen. Han säger, att naturligtvis kommer kontrollen alltid att bliva mycket dyrbar och mycket svår i fråga om de smärre fabrikanterna, men, säger han, det hjälptes helt enkelt därigenom att man lägger kontrollkostnaden, som för de små fabrikanterna skulle bliva för betungande, på de större företagen. Omedelbart därefter talar han om ersättningsfrågan och säger, att det är mycket sannolikt, att de små fabrikanterna komma att försvinna, och

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.*
(Forts.)

Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.

(Forts.)

att den ersättning, som bör tillkomma dem, bör utgå från de större fabrikerne. Därmed har han ju alldeles vänt upp och ned på sin utgångspunkt, som var risken för näringsfriheten. I stället för att staten enligt Kungl. Maj:ts förslag utbetalar ersättningen, skulle det här bliva de större fabrikerne, som betala alla ersättningar till de små efter att förut hava belastats med kontrollen för deras räkning. Jag tror icke, att man behöver alltför mycken illistighet för att räkna ut, hur detta kommer att gå till i verkligheten; hur de större fabrikanterna formligen eggas att dumpa ned de små, tills de äro av föga värde, och att i det psykologiska ögonblicket avlösa dem och övertaga deras roll. Därmed komma vi fram till koncentrationen, och då hava vi ett monopol, men ett monopol icke för staten utan för en trust eller ring. Nu medger reservanten, att det är att miss-tänka, att denna koncentration skulle kunna leda till prisernas förhöjning utöver skäliga gränser. Men, säger han, det ha vi ett enkelt medel mot, i det att vi kunna tillgripa tullnedsättningar. Här synes emellertid reservanten ha glömt en viktig omständighet, nämligen det utländska intresse, om vilket med rätta varit tal både i den kungl. propositionen och i utskottets motivering. Om det förut varit svårt för det utländska intresset att komma överens med den inhemska ringen — det är ju möjligt att så varit fallet — kan det ej slå fel, att det blir lättare för detsamma att tala förstånd med vår svenska tobaksring, sedan staten satt ned tullarna, och då komma vi till en situation, som jag skulle vilja beteckna med den kända spel- termen *saxande*: antingen ha vi höga tullar och då inhösta vinsten av mannen inne i landet eller också sänker man tullarna och då tages den av mannen utanför — men de tu äro ett. Det sannolika förloppet blir alltså, enligt min mening, det, att man får en allt starkare koncentration: de små fabrikerne ätas upp av de större; därpå inträder faktiskt ett monopol; detta monopol försöker staten mota med tullnedsättning; denna i sin tur leder, om icke redan förut så skett, oundgängligen, mänskligt att döma, till någon kompromiss på ett eller annat sätt mellan den utländska trusten å ena sidan och vår inhemska ring å den andra. Och jag tror, att reservanten får vara ganska skarpsinnig för att uttänka en förklaring, varför det *icke* skulle gå på detta sätt, åtminstone om man får tilltro fabrikanterna normalt förstånd och normal benägenhet att tillgodose sina egna intressen.

Jag skall nu icke uppehålla kammarens tid i annan mån än att jag skall lägga till en allmän anmärkning. Det har av nästan varje föregående talare i dag berörts detta argument om »statssocialism». Man har mer eller mindre uttryckligt varnat för konsekvenserna av att på detta vis i statens intresse angripa en bestående näring och göra den till monopol. Man har sagt: var skall detta sluta om man nu börjar här? Ja, det är mig omöjligt att icke än en gång komma tillbaka till vad jag många gånger förut i olika frågor berört från denna plats, missbruket med skräckmålningsklichén. När det är fråga om en sådan *verklig* fara, som att på den väg, jag nyss beskrev, en utländsk trust kan bliva övermäktig, då tröstar man sig

med klichén skräckmålning. Men då det gäller att tillgripa en åtgärd, som länge funnits i världens konservativaste land, Spanien, och i dess näst konservativaste, Österrike, förutom i många andra mer eller mindre konservativa länder, då målar man själv och skyr icke sådana färgklatschar, som att »statsmonopolet med förfärande hastighet skall verka förlamande på all privat företagsamhet» (sid. 115). Det kan väl ändå icke hänga rätt tillhoppa. Bismarck t. ex. var aldrig någonsin misstänkt för att vara socialistkurtisör. Men vad han indiskutabelt var, det var statsman; och såsom sådan förstod han, att det icke duger att fördöma socialismen i klump och att man icke borde förkasta en åtgärd endast för att den passande inom ramen av det socialistiska systemet, utan man borde även här följa den gyllene regeln att pröva allt och behålla det gott är. Hade han icke så gjort, hade han icke varit eller blivit den man han var och blev. Han kämpade hela sin tid för ett tobaksmonopol och jag tror, såsom det nämnts av herr statsrådet, att det finns mer än en klok man i Tyskland, som nu är ledsen, att Bismarck icke lyckades i denna sin strävan. Statskonsten är väl icke det att man gör upp en abstrakt princip — t. ex. staten får icke vara företagare! — och sedan utan urskiljning följer den blint, utan man måste väl lära sig jämföra och lära sig se den kolossala skillnaden mellan att pressa in under statens regim å ena sidan en affär som t. ex. Separator, vilken genom enskilda personers överlägsna ledareförmåga och intelligens har utvecklats sig som den gjort och som icke kommit tillnärmelsevis så långt, om den varit under statsdrift — och å andra sidan tillverkning och försäljning av tobak, där man icke lär gör några epokgörande uppfinningar, utan där det kommer mera an på rutin o. s. v. Det sista är något som ganska tydligt visas t. ex. av de franska siffrorna. Jag kan icke underlåta att här skjuta in en parentes. I Frankrike har man på en konsumtion av 40,000,000 kg. tobak per år ett netto av 400,000,000 francs, lågt räknat och bortsett från pensionsbesparingarna. Vi ha en årlig konsumtion av 8,000,000 kg. och det vore frestande att ställa upp en enkel regula de tri formel: $40/400 = 8/x$. Jag vet ju dock väl, att man icke får uppställa denna analogi, och har blott velat antyda, vilka möjligheter slumra i denna skattekölla. Ty det torde vara självklart, såsom också herr statsrådet anmärkte, att det här icke är nog att åstadkomma det och det låga och fixa beloppet. Med varje år som går kunna vi vara säkra, att anspråken på staten väldeligen ökas, och från något håll skola medlen till dessa utgifter tagas. *Den som icke vill taga dem härifrån, bör veta varifrån han eljest vill taga dem.*

För ett litet ögonblick sedan hörde jag utav två ledamöter av denna kammare ett ord uttalas, som var mycket på sin plats. Oberoende av varandra funno de det: »*de sibyllinska böckerna!*». Det passar precis — såvida vi icke hellre vilja erinra oss våra specifikt svenska sibyllinska böcker och nämna ordet *Kiruna*. Nog av, jag tror, att om *vi* icke taga detta förslag nu, komma våra efterträdare på denna plats att om 20 år få taga monopolet till tiodubbla priset. Jag ber därför, herr talman att få yrka bifall till § 1.

Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillver-
ningen i riket.
(Forts.)

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.*

(Forts.)

Herr S w a r t z: Då jag haft åtskilligt med den här frågan om anskaffande av statsinkomster av tobaken att göra, skall jag be att få yttra ett par ord, allra helst som i statsrådsprotokollet argivits den delaktighet, jag haft i frågans föregående handläggning.

Jag ber då först att få erinra om att jag var medlem av 1903 års kommitté. Vi kommo där till det resultatet, att det fanns ingen annan möjlighet än att antingen höja tullen på tobak eller taga en fabrikatskatt. Denna kunde vi emellertid då icke förorda på grund därav, att det befanns omöjligt, med hänsyn till den splittring, som rådde inom industrien, att genomföra en tillräcklig kontroll. Vi yttrade i det avseendet och med hänsyn till den kontroll, som i Amerika var införd beträffande cigarretter, att denna icke befanns fullt tillfredsställande, ett uttalande, som vi emellertid baserade utslutande på den undersökning, som var gjord av en tysk kommitté av år 1878, vilken kommitté kommit till det resultatet, att nämnda system »passade endast för Amerika». Här i slutet av utskottets utlåtande finnes avtryckt det uttalande, vi gjorde i 1903 års kommitté. Under sådana förhållanden och då en höjning av tullen på tobak skulle inbringa för litet, nödgades vi därför peka på, att om man ville effektivt utnyttja tobakens skattekraft, var monopollet den enda väg, man kunde gå. Därom voro vi emellertid förhindrade att yttra oss närmare, enär riksdagen ett eller ett par år förut undanbett sig en utredning om den saken.

När jag sedermera kom att såsom chef förestå finansdepartementet, måste jag taga itu med denna fråga igen, eftersom det var tydligt, att man av tobaken måste ha större inkomster än som med då och ännu rådande grunder kunde erhållas. Men situationen inom tobakshanteringen var fortfarande densamma. Det var ingen koncentration utöver den, som varit rådande förra gången. Det fanns således, med min uppfattning, intet annat att göra än att vidtaga en särskild undersökning, huruvida ett monopol skulle kunna genomföras, och därför fick en kommitté i uppdrag att undersöka detta, oaktat riksdagens skrivelse fortfarande kunde anses vara gällande. Det förslag, som denna kommitté kom fram med, avlämnades emellertid i september 1911 och ett par månader därefter var jag befriad från uppdraget att vara chef för finansdepartementet och kunde således icke vidare handlägga denna sak.

Min efterträdare tog då hand om frågan, men då hade under tiden något annat passerat. Då hade inom industrien skett en koncentration, som gav min efterträdare en lämplig utgångspunkt för att på en annan väg än monolets komma till en ökad beskattning av tobaken, nämligen genom en fabrikatskatt. Han framlade denna sin åsikt i den proposition, som förelades 1913 års riksdag i samband med folkpensioneringsförslaget. Såsom en del av den finansplan, som för detta folkpensioneringsförslag var uppgjord, ingick ett förslag om en tillverkningskatt på tobak. Min efterträdare yttrade till statsrådsprotokollet, att det fanns tre förslag utarbetade, dels ett monopolförslag, där inkomstökningen beräknades till högst 17 miljoner kronor, dels 1909 års förslag om stämpelskatt — det var ett alternativt

förslag, som uppgjorts av den kommitté jag nyss nämnde och vilket upptog en stämpelskatt av 6¹/₂ miljoner kronor -- dels slutligen ett inom finansdepartementet uppgjort förslag till en tobaksskatt, som skulle inbringa 12 miljoner kronor. Han yttrade sedan om detta: »Jag utgår i mina efterföljande beräkningar från det sista förslaget, som, såvitt jag nu kan finna, synes mest lämpligt att lägga till grund för lagstiftning i ämnet. Ehuru jag icke nu framlägger definitivt förslag om införande av tobaksskatt, kan man dock tryggt utgå från, att denna inkomsttitel kan giva 12,000,000 kronor om året.

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol &
tobakstillverk-
ningen i riket.*
(Forts.)

Det är emellertid härvid att märka, att tobaksskattens avkastning, sådan den för vart och ett av åren kan beräknas, icke förrän år 1927 behöver i sin helhet beräknas för förevarande ändamål.»

Till följd av detta förslag begärdes från utskottet närmare upplysningar, huru denna skatt var tänkt att läggas, och i anledning därav lämnades till utskottet en promemoria, varav framgick, hur man tänkt sig anordnandet av skatten. Sedan utskottet fått denna promemoria, gjorde utskottet följande uttalande, hvilket riksdagen sedan gjorde till sitt, och hvilket alltså återfinnes i riksdagens skrivelse:

»Sedan med anledning härav sådana upplysningar erhållits av vederbörande departementschef, finner riksdagen sig böra uttala, att berörda inkomstberäkningar under de i propositionen angivna förutsättningarna synas vara i huvudsak riktiga.»

Det var vid riksdagen i fjol, 1913, detta skrevs på grund av Kungl. Maj:ts förslag till ordnandet av tobaksbeskattningen. Jag var själv med i pensionsutskottet och deltog i detta uttalande. Att min ställning därvid blivit förändrad, med hänsyn till frågan om lämpligaste sättet att uttaga en ökad beskattning av tobaken, mot vad den varit förut, berodde naturligtvis därpå, att förhållandena nu voro ändrade. En koncentration var genomförd, som tillät en fullständig kontroll över just den av herr statsministern i början av detta sammanträde framhållna, för Sverige specifika tillverkningen, nämligen av snus, som också är den svåraste att kontrollera. Ty om också koncentrationen icke blivit så genomförd, som man från början skulle trott bliva fallet, hade dock åstadkommit det, att alla snustillverkare och snusförsäljare i vårt land i allt fall sammanförts till så stora företag, att de mycket väl kunde tåla de kostnader, som eventuellt kunna bliva nödvändiga för uttagande av en fabrikatskatt. Att jag då, under sådana förhållanden, icke längre vidhöll monopolet, är så mycket naturligare, som för mig monopolet aldrig någonsin varit något annat än en nödfallsutväg, som man endast i brist på annan utväg borde tillgripa. För mig har alltid stått som det lämpligaste förfaringssättet i detta som i andra fall att låta den enskilda företagsamheten göra sig fullt ut, så långt som möjligt, gällande och icke insnöra den i monopolets form.

Det egendomliga har emellertid inträffat, att nu, ett år efteråt, Kungl. Maj:t framlägger ett helt och hållet annat förslag, och därvid åberopar sig nuvarande departementschefen på ett förhållande, som skulle ha ägt rum redan under förra departementschefens tid

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.*

(Forts.)

såsom sådan, nämligen att han kommit underfund med, att förut-sättningarna, på vilka han baserade sitt förslag om en fabrikatskatt, icke voro i tillräcklig mån förefintliga. Detta skulle bero på att denna koncentration icke blivit så genomförd, som man tänkt sig från början. Det erkännes emellertid även av den nuvarande de-
partementschefen, såsom framgår av ett uttalande på sid. 45 i Kungl. Maj:ts proposition, att om tillräcklig koncentration hade ägt rum skulle givetvis de av föregående tobakskommittéer framställda an-
märkningarna mot fabrikatskattesystemet i väsentlig mån hava för-
fallit och tobaksindustrien hava kommit i ett läge, som icke endast gjort en fabrikatskatt möjlig utan direkt hänvisat å ett dylikt beskattningssystem såsom varande en lämplig form att skaffa sta-
ten den ökade inkomst som tobaken såsom skatteobjekt borde kunna lämna. Detta uttalande återfinnes, som sagt, i den nu föreliggan-
de propositionen. Emellertid förklaras det utan vidare, att en så-
dan koncentration icke kunde ske och att det därför vore omöjligt. Det anföres icke på något sätt något bevis för att en sådan kon-
centration, som möjligen kunde finnas önskelig utöver den redan befintliga, skulle vara omöjlig, och det anföres icke något som helst därom, att verkligt allvarliga bemödanden i den vägen blivit från auktoritativt håll gjorda att verka för åstadkommande av något sådant, som av statsrådet självt förklarats skola utgöra ett lämpligt underlag för en lämplig beskattningsform beräffande tobaken. I stället har det utan vidare anförts — jag tror ej att det står i pro-
positionen men i utskottets betänkande står det — att förutom Före-
nade Svenska Tobaksfabriker, den nyssnämnda koncentrationen, funnes 68 fabriksföretag och att detta visade omöjligheten av att få fram en fabrikatskatt. Ja, det är ju en mycket stor mängd företag — det är icke fråga om det — och om man mäter företagens be-
tydenhet efter deras antal, skulle man naturligtvis bliva fullkomligt avskräckt och anse att nämnda resonemang utan vidare vore rik-
tigt. Men granskar man något närmare dessa företags art, finner man av vad som står i utskottets betänkande, att förutom De före-
nade är det endast nio företag, som ha en årstillverkning i värde uppgående till eller överstigande 100,000 kronor och endast 18 före-
tag, som överstiga 50,000 kronor. Alla de andra äro således av synnerligen försvinnande betydenhet med avseende å deras verk-
samhets omfattning.

Nu vill det förefalla mig, som om även för den händelse, att man anser det nödvändigt att få en i alla avseenden fullt genom-
förd kontroll, något som jag icke finner fullt ådagalagt, därför att man i det avseendet egentligen icke hänvisar på något annat än vad som sagts 1903 och som hänförs till de förhållanden, som existerade i Amerika före 1878, utan att taga hänsyn till vad som efteråt inträffat — jag vill därvidlag påpeka att i Tyskland har man dock senare med avseende å cigarrettindustrien godkänt det kontroll-
sätt, som man några år tidigare förklarar endast duga för Amerika; och då det nu duger för Tyskland och då Tyskland är det land, som är bra likartat med vårt land i avseende å näringsförhållandena,

kunde det vara värt en undersökning, huru detta kontrollsätt i Tyskland slagit ut, innan man kategoriskt fastslår det påståendet, att den kontrollen duger inte här i landet; det hade verkat mera övertygande — men även om man icke anser denna kontroll tillräcklig utan först vill ha en koncentration av fabrikationen för att kunna få en tillräcklig fabrikskontroll, skulle det otvivelaktigt gå lätt nog att få den på en väg, som icke skulle behöva vara den, som den föregående talaren talade om, d. v. s. att de stora företagen skulle svälta ut de små för att på det sättet suga dem upp i sig. Nej, utan det skulle mycket väl kunna gå på det sättet, att man komme överens med de stora företag, som kunde äga bestånd med hänsyn till förmågan att bära kontrollkostnaderna, att dessa företag skulle på villkor, som icke på något sätt skulle understiga de fördelar, som med antagandet av ett monopol skulle från statens sida bjudas dessa mindre fabrikanter, i sig upptaga dem, som ansågo den av staten påbjudna kontrollen för sig alltför betungande. På det sättet tror jag icke, att man skulle kunna säga, att man beginge någon slags orättvisa eller obillighet mot dessa mindre företag, lika litet som man kunde säga att man på det sättet skapade ett enskilt monopol i stället för statsmonopol. Efter mitt sätt att se borde det alltid kunna påräknas, att det skulle kunna bli kvar, låt oss säga, upp till tio enskilda företag, och tio enskilda företag av den beskaffenhet, som det här skulle bli fråga om, kunna omöjligen sägas medföra någon monopolegenskap utan väl kunna bibehålla konkurrensförmågan sins emellan.

En invändning, som här göres, är, att om man på det sättet koncentrerar fabrikationen, ligger den faran nära till hands, att den amerikanska trusten skall göra sig till herre över hela den svenska tobaksindustrien. Ja, den faran har väl svävat över Sveriges tobaksindustri tämligen länge, eftersom den enda cigarrettfabrik man med säkerhet vet tillhöra den amerikanska trusten verksam i landet i över tio år, utan att det gått vidare bra, fastän det på sista tiden tagit upp sig. Det har sagts om en annan fabrik, som på senaste tiden utvidgat sin tillverkning även på andra områden än på cigarrettfabrikationsområdet, att den amerikanska trusten vore intresserad i den, men det har icke lämnats något bevis därför. Har man den farhågan, får jag emellertid säga, att icke behöver man tillgripa monopoliet för att sätta en damm för faran från den amerikanska trustens sida. Vi ha ju exempel på, hur man här i landet kan behandla sådana saker. Så är ju i den för Grängesbergbolaget gällande bolagsordningen stadgat förbud för utlåningar att bli aktieägare i bolaget. Jag är övertygad om att ett dylikt förbud, vare sig det skulle åstadkommas på frivillighetens väg eller genom lagstiftning, ingalunda skulle vara svårt att åvägbringa.

Jag tror således, att det i denna fråga finns åtskilligt att utreda, innan man kan på allvar göra invändning om de svårigheter man funnit uppstå beträffande utförandet av den tanke, som såväl den föregående som den nuvarande finansministern ansett, såvitt

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.*
(Forts.)

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.* jag kan förstå, rent av lämpligare än monopolet att realisera för att vinna en ökad beskattning av tobaken. En sådan utredning har, såvitt jag kan finna, icke skett och en sådan utredning borde nog, enligt min uppfattning, föregå ett beslut om monopolets införande.

(Forts.)

Att på fabrikatbeskattningens väg taga ut de 12 miljoner, det från början varit fråga om, har man på intet håll trots vara omöjligt, utan det har man erkänt gå väl för sig. Något annat eller något mera än detta belopp hade man icke tänkt sig, då den kungl. propositionen framlades, och denna vilar således icke på förutsättningen att det skulle uttagas större belopp än det hela tiden varit tal om, nämligen de 12 miljonerna för folkpensioneringen, och det först efter åtskilliga år.

Nu har efteråt åtskilliga omständigheter inträffat, som låta det synas önskligt att kunna bereda tillfälle till ytterligare ökad beskattning av tobaken. Detta har nyss med all kraft understrukt av finansministern, vilken i anledning därav varmt förordat ett antagande av monopolförslaget, sådant det föreligger i utskottets betänkande nu. Jag vill lämna alldeles osagt, huruvida de varma förhoppningarna om att kunna i någon synnerligen hög grad och, som jag förstår vore nödvändigt inom ganska kort tid uttaga ett så mycket ökat belopp i skatteväg ifrån tobaken genom införande av tobaksmonopol, som det, som av herr finansministern här ställts i utsikt kunna uppfyllas. Jag tillåter mig endast erinra beträffande de siffror, som herr Steffen i början av överläggningen anförde, då han sade, att monopolet i Österrike inbragte 5 riksmark, d. v. s. 4.50 kr. per individ — att om man jämför detta belopp med det, som här erkännes skola kunna uttagas på fabrikatbeskattningens väg, nämligen 12 miljoner utöver de nuvarande 6 miljonerna, således tillsammans 18 miljoner och delar upp det på Sveriges befolkning av $5\frac{1}{2}$ miljoner invånare, får man ungefär 3.30 kr. Jag tror, att det är något att litet taga i betraktande, innan man utan vidare hänger sig åt några svindlande drömmar angående monopolets möjligheter att skaffa så synnerligen stor inkomst av tobaken. Jag ber att i detta sammanhang få erinra att, såvitt jag minnes rätt, infördes tobaksmonopolet i Österrike i slutet av 1700-talet. Det har alltså verkat under en ofantligt lång följd av år, och först småningom har det vuxit i ekonomisk kraft, så att det nu som sagt kommit upp till ett belopp, som icke med 50 procent per invånare skulle överstiga det man här i landet tänkt sig genom en fabrikatbeskattning. Jag ber ock i detta sammanhang få erinra därom, att då man här talar om de kolossala inkomster, som Frankrike har av sitt monopol, det dock är följderna av ett århundrades arbete på detta område, och jag tror icke att jag tar miste, om jag säger att det gick åt ett par tiotal år efter monopolets införande, innan avkastningen steg upp till det från början beräknade beloppet. Det är just på senare tider, som ökningen skett i alltjämt stegrad grad. Jag vill därmed ingalunda säga annat än att man helt visst genom monopol kan taga ut större skattekraft ur tobaken, än man rimligtvis kan göra med vilken annan be-

skattningsform som helst. Men jag vill varna mot att tro, att man kan göra det så hastigt, att man verkligen under något så när överskådlig tid kan finna det vara förmånligt att för den skull avstå från den fördel, som vi borgerliga åtminstone väl litet var anse fortfarande ligga i en fri näringsutövning och att åt den enskilda företagsamheten lämnas näringsfrihet.

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.*

(Forts.)

Vad nu det sista beträffar, har ju framhållits, att det förslag som föreligger, icke skulle kunna sägas vara ett statsmonopol, utan skulle även lämna plats för den enskilda företagsamheten. Ja, nog har man sökt göra vad som är möjligt för att giva detta monopol intryck av att vara åtminstone till hälften ett enskilt företag. Men för min del må jag säga, att jag kan icke finna annat än, att man därmed på sin högsta höjd vunnit en liten flik av skyddande förklädning, men icke har man i realiteten kunnat dölja dess egenskap att vara statsmonopol. Det framgår också ganska tydligt av de bestämmelser, som i ett och annat avseende äro fästa vid förslaget. Där är ju hela avgöranderätten lagd hos de av staten utsedda medlemmarna i styrelsen, och den vinst, som, utöver vad man åtminstone i dessa tider möjligen kan på andra håll få i ränta, skulle kunna tillfalla de enskilda delägarna, är tillmätt på sådant sätt, att det vill, tror jag allt, ganska stor inbillningskraft till att tro, att däri skulle ligga någon så synnerligt stor eggelse för den enskilda företagsamheten att göra sin insats gällande i detta företag, detta i all synnerhet som de försök som kunna göras, i alla fall måste ske i fullständigt samråd och under bifall och godkännande av statens tjänstemän.

Om således det synes vara icke alldeles klart, att det är en så påtaglig förmån att övergå till en monopolbeskattning av tobaken, så synes det mig alldeles tydligt, att nuvarande förhållanden äro sådana, att de väl borde varna för en sådan åtgärd. Och vad jag först skall be att få framhålla är, att en sådan betänksamhet borde vara önskelig ur rent statsfinansiell synpunkt. Uppfattningarna må vara skiftande hos den ena och den andra angående den möjliga tidpunkt, då ett genomförande av detta monopol skulle kunna äga rum. Men för min del får jag säga, att jag tycker, att åtskilliga uttalanden som i den delen här gjorts, hava vittnat om en ganska långt gående optimism. Och jag skulle vilja särskilt gent emot den sista talaren säga, att icke finner jag hans argumentering därom, att det i sparbankerna finnes så mycket pengar innestående, vara bevis för att det är lämpligt eller möjligt eller för landets näringsliv lyckligt att tänka sig genomfört ett monopol under den närmaste framtiden. Med detta resonemang skulle naturligtvis ett sådant genomförande kunna äga rum i morgon dag, eftersom penningarna för närvarande finnas och det icke är fråga om annat än befintligheten av dessa penningar och en omflyttning inom landet av medel från det ena hållet till det andra. Nu vill jag först och främst säga, att jag tror icke, att vare sig för sparbankerna själva eller knappt för insättarna det kan vara lämpliga papper att lägga sig till med, dessa preferensaktier och obligationer, men i vilket fall som helst: skall det placeras på

Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.

(Forts.)

det sättet, är det tydligt och klart, att medlen skola tagas någonstans ifrån. De som då måste släppa till medlen, låt vara att de stanna inom landet, nog skola de finna det kännbart för sig att släppa till dessa medel, som skola göra det möjligt för sparbankerna eller deras insättare att göra sådan omplacering. Medlen måste undandragas på somliga håll för att placeras på ett annat. Det är dessa orange-ringar, som i tider som dessa utan tvivel måste medföra synnerligen stor fara. Jag tror därför icke just, att det skulle vara något att rekommendera. Det hördes ju på herr finansministern, som om det skulle finnas banker, som vore hågade, som uttrycket visst föll, att hastigare och snarare än man kunde tänka sig, vilja vara med om finansierandet av detta företag. Det är mycket möjligt, jag känner icke den saken, men vad litet var känner till är den ställning de banker intagit i frågan, som varit åtsporda om finansierandet av monopolet. Av vad de uttalat kan man väl dra den slutsatsen, att icke hava de tänkt sig, att det så snart skall bli sådana förhållanden, att de kunna ge sig in på finansierandet av detta företag. Under sådana förhållanden är det min fullkomliga övertygelse, att det icke kan komma till stånd under 1915, och det skulle mycket förvåna mig, om det verkligen kunde vara tänkbart ens under 1916 att fullt genomföra ett monopol. Ingen vet vad som kan vänta oss, vi mindre än andra, jag menar mindre än regeringen, men det må i alla fall vara förklarligt nog, om man under de förhållanden, som nu äro runt omkring oss, hyser stor farhåga för, att det skall dröja ganska länge, innan lugna tider återkomma. Och innan lugna tider återkomma, så att en sådan finansiering kan ske utan att några national-ekonomiska vådor därav bli följden, som hans excellens herr statsministern yttrade sig, kan det nog åtgå så lång tid, att det icke är möjligt att därom profetera. Men under tiden är det tydligt, att man icke har någon möjlighet att av tobaken taga någon väsentligt ökad beskattning, vilket däremot kunde bli fallet, för den händelse man nu i stället tänkte sig införandet av en fabrikatbeskattning på den väg, som av de båda finansministrarna ansetts vara möjligt, under förutsättning att en tillräcklig koncentrerings av fabrikationen kunde ske. En undersökning om en sådan koncentrerings av fabrikationen tror jag icke skulle vara alltför svår att utan så synnerligen stor tidsutdräkt få utförd. Det är icke otänkbart, att redan till nästa riksdag man skulle kunna få framlagt och antaget ett förslag om fabrikatbeskattning, vilket skulle kunna redan under loppet av nästa år sättas i verket. Om man nu tänker sig fabrikatbeskattningen från början inbringa 8 miljoner om året, och vi under nästa år kunde få den genomförd från den 1 juli, skulle man under 1915 och 1916 i alla fall på det sättet kunna räkna med ett belopp av 12 miljoner kr. under en tid, då enligt min mening man icke hade att från tobaksmonopolet vänta sig någon som helst inkomst. Därtill kommer, såvitt jag kan förstå, att det lägger intet som helst hinder i vägen för övergång framdeles, om sådant skulle vara önskligt, till ett monopol för att därigenom taga ytterligare skattemedel än nu är ifrågasatt genom en föregående fabrikatbeskattning, vilken

tvärtom genom den koncentrerings, som antagligen blir följden av en sådan beskattnings fullständiga genomförande, skulle underlätta införandet av monopolet, samtidigt med att man då skulle i högst väsentlig mån klara ut en hel del förhållanden, som nu äro skäligen oklara.

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.
(Forts.)*

Då jag således icke kan finna annat än att man genom att nu bifalla det förslag, som här föreligger, skulle vidtaga en åtgärd, som ur statsfinansiell synpunkt för närmaste tid är olämplig och angående tidpunkten för vars effektivitet man icke nu kan hysa någon bestämd mening, finner jag redan av den anledningen det icke vara lämpligt att bifalla utskottets förslag. Men därtill kommer den omständigheten, att om man det gjorde nu, blev det naturligtvis så, att man principiellt godkänt monopolet, och detta komme då naturligtvis för allt vad näringsidkare heter att medföra synnerligen stor oro. Jag tror, att det på grund av de ganska oförmånliga bestämmelserna angående inlösning och övergångstid, under vilken man icke behöfde befara en pålagd stämpel eller ökad beskattning, bleve alldeles nödvändigt att med hänsyn till rådande förhållanden inom industrien vidtaga mycket långt gående inskränkningar i driften. Efter de upplysningar jag fått, finnes det uti det största fabriksföretaget ett lager av cigarrer, som räcker ungefär något mer än 4 månader, och hos handlandena skulle enligt deras egna uppgifter, vilka jag dock tror möjligen något överdrivna, finnas av vissa sorter åtminstone lager för ett år. Naturligt är, att ju äldre lagret är, desto mer inkurant är det och desto svårare att bli av med; desto nödvändigare blir det då att lägga all flit på att sälja detta och desto omöjligare att ifrån fabrikena under denna tid köpa något, vilket i sin ordning medför nödvändigheten för fabrikena, som redan ligga överfyllda av cigarrer, att göra mycket stora inskränkningar i driften. Likaså är jag övertygad, att det för handlandenas vidkommande skulle vara en signal för fordringsägare på den ena och andra sidan att göra sig betäckta för sina fordringar. De försök i den vägen att ställa det lättare för handlandena, som i utskottet gjorts, skulle icke kunna lända dem till nytta, då ju icke verkningarna av dessa åtgärder skulle komma att visa sig, förrän monopolet införts.

Det enda som talar för monopolet är den statsfinansiella synpunkten. Den statsfinansiella synpunkten kan icke på något sätt *nu* tillgodoses genom införande av monopol, men väl kan den bli skadad genom att hinder rests mot en fabrikatbeskattning.

Den största olägenheten med monopolet, som ju erkännes från alla borgerliga håll, är uppgivandet av en fri näring för monopolisering av densamma. Ett principiellt erkännande av det riktiga i en sådan monopolisering är det enda som ett bifall till utskottets förslag skulle i positivt avseende nu medföra.

Det må under sådana förhållanden icke förvåna herrarna, om jag för min del ber att få instämma i reservanternas yrkande på avslag.

Herr H a m m a r s t r ö m: Herr talman! Vad det kunde åligga mig som utskottets ordförande och såsom tillhörande utskotts-

Författnings-
förslag ang.
statsmonopoli
å
tobakstillverk-
ningen i riket.

(Forts.)

majoriteten att här anföra, har i allt väsentligt redan förut blivit från såväl denna plats som synnerligast från statsrådsbanken så kraftigt och vältaligt framfört, att jag nu skall söka fatta mig så kort som möjligt.

Några ord måste dock sägas även med risk att därvid upprepa en del av det förut sagda. Jag vänder mig emellertid därvid icke till dem, som vare sig av principiella eller av praktiska skäl redan tagit en bestämd ståndpunkt i denna fråga, utan till dem, som, säkerligen i icke ringa antal, ännu stå tvekan i frågan och känna sig manade att handla efter satsen »in dubio non est agendum» — när man är tveksam skall man icke handla. Ja det är en mycket välbetänt sats, men den kan också komma att användas i otid, och jag fruktar för, att här är ett sådant fall. Jag tror nämligen, att man bör söka fatta en klarare position till denna fråga redan vid detta tillfälle. Det råder nog icke någon tvekan angående målet, vartill man här bör sträva. Att man måste ur tobaken uttaga väsentligt ökade skatteinkomster för staten, därom var man på det klara redan 1902, då riksdagen skrev och begärde utredning om lämpligaste sättet härför; och senast 1913 års riksdag fäste uppmärksamheten på samma förhållande i sin skrivelse rörande folkpensioneringen och dess finansiering. Tvekan råder däremot beträffande valet av väg, som bör följas för att komma fram till målet, således beträffande skatteformen. I det hänseendet kan man väl säga, att den utredning i tobaksskattefrågan, som pågått dessa elva år så gott som oavbrutet, torde givit vid handen, att det egentligen endast är två vägar att komma fram på. Visserligen har i en av de många skrifter, som inkommit till särskilda utskottet, förordats en tredje väg nämligen 1911 års alternativa förslag, huvudsakligen byggt på den nuvarande beskattningsgrunden. Men eljest torde man väl i allmänhet vara ense om, att monopol eller fabrikatbeskattning är vad man har att välja på. Här har av den näst föregående ärade talaren framhållits, att den statsfinansiella synpunkten vid detta val måste bli dominerande. Ja, så är uppenbarligen förhållandet, och jag behöver säkerligen icke ytterligare påvisa, efter vad som från statsrådsbanken framhållits, att i de tider vi nu gå till mötes, måste man motse sinande statsinkomster under många inkomstitlar. Det gäller då att i tid se sig om efter nya skatteällor eller ökade bidrag ur de redan anlidade. I det hänseendet har nu även framhållits, hurusom den direkta beskattningen redan är så strängt tagen i anspråk, att därifrån icke torde vara mycket ytterligare att hoppas. Under de tre eller fyra sista åren hava ju genom den reformerade inkomstbeskattningen uttagits högst väsentliga be- lopp, och med liknande resultat har samtidigt stämpelförordningen reformerats, en reform som fortgått till och med denna riksdag. Återstår så vad som kan uttagas på den indirekta beskattningens väg. Finansministern har erinrat om, att det

sannerligen icke är lätt att inom Sveriges riksdag genomdriva några ökade indirekta skattepålagor. Den enda konsumtionsartikel, om vars lämplighet såsom föremål för ytterligare beskattning meningarna tyckas vara eniga inom olika partier, är just tobaken. Då det nu gäller att inrätta sig så med avseende på framtiden, att man kan uttaga så mycket som möjligt från denna konsumtionsartikel, som mer än de flesta lyxartiklar lämpar sig för en effektiv beskattning, så bör man ej förbise, att i detta avseende monopolbeskattningen står framför fabrikatbeskattningen. Monopolets företrädare härutinnan erkännes ju också allmänt ej mindre av dem, som för övrigt äro monopolets motståndare än av dem, som stå tveksamma i valet av skatteform. Den siste ärade talaren ville visserligen göra gällande, att det vore osäkert, huru det skulle ställa sig med inkomsten under en följd av år, i händelse monopolet nu infördes. Han hänvisade till ett gammalt monopolland och framhöll, att de första årtiondena hade monopolet där givit föga inkomster. Jag känner icke till det förhållandet. Men i varje fall ligger det så långt tillbaka, att det icke gärna kan jämföras med nutida förhållanden. Jag ber i stället att få hänvisa till ett fall, som kanske är mera tillämpligt nämligen från Portugal, där om jag icke missminner mig, monopol infördes i slutet av 1880-talet. Där är man redan nu uppe i en statsinkomst av över 24 miljoner kronor om året. Portugal torde härvidlag desto hellre förtjäna att framhållas, som detta land åtminstone med hänsyn till sin folkmängd är ganska nära jämnställt med Sverige och även med avseende på landets rikedom är mera jämförligt med Sverige än de stora monopolländerna. Kan man på denna väg uttaga en så betydande statsinkomst i ett land, som icke är större, icke folkrikare och icke kapitalrikare än Portugal, torde möjligheten även i Sverige av högst betydande statsinkomster genom monopolbeskattning av tobaken kunna anses vara tillräckligt ådagalagt. Samme talare hänvisade också till, att på fabrikatbeskattningens väg skulle kunna av tobaken uttagas 12 miljoner kronor om året. Han tycktes förutsätta detta belopp som ett maximum, och häri kan även jag instämma, ty jag tror icke att man kan påräkna mer. Men det är att märka, att får staten på fabrikatbeskattningen in i sin kassa 12 miljoner, så få konsumenterna betala åtskilliga miljoner därutöver; huru många vågar jag icke säga, men utredning, som tidigare skett, har givit vid handen, att med det skattesystem, som vi för närvarande äga, uppgår merbelastningen för konsumenterna, utöver vad som inflyter i statskassan, till icke mindre än 69 procent av skattens belopp. Om vi nu icke räkna med mer än hälften härav vid en fabrikatskatt, alltså 30 eller 40 procent, så giver dock detta till resultat, att utöver de 12 miljoner kronor, som genom fabrikatbeskattningen skulle inflyta till statskassan, skulle ytterligare 4 eller 5 miljoner uttagas av konsumenterna för att gå i enskildas fickor, ett belopp som vid en mono-

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.*

(Forts.)

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.*

(Forts.)

polbeskattning däremot skulle även det tillfalla staten. Detta torde bäst belysa skillnaden ur statsfinansiell synpunkt mellan de bägge skatteformerna.

Nu har man emellertid framfört åtskilliga betänkligheter, jag må tillägga till och med tungt vägande betänkligheter mot monopolbeskattningen. Det är nog till en början i och för sig ingen småsak att monopolisera en hittills fri näring, och jag kan icke neka till, att detta innebär något i sig motbudande som man dock av statsfinansiella skäl kan nödgas underkasta sig. Ett skäl, som framhållits i sammanhang med talet om ingrepp i näringslivets frihet, är, att monopoliseringen skulle innebära ett betänkligt prejudikat för framtiden. Detta har upptagits till bemötande från flera håll, och det kan därför måhända anses onödigt att uppehålla sig därvid. Men jag tillåter mig framhålla, att någon sådan farlig karaktär av prejudikat tror jag icke kunna tilläggas en eventuell monopolisering av tobaksnäringen; den kan icke gärna åberopas som prejudikat för en monopolisering av andra svenska näringsgrenar. Monopoliseringen sker nämligen här icke i syfte att komma åt företagarevinsten utan uteslutande i syfte att anlägga en beskattningsform, som giver ett nöjaktigt statsfinansiellt resultat. Att därjämte av monopolet följer en avsevärd företagarevinst för statskassan är någonting som visserligen icke är att förakta, men det ligger icke till grund för och innefattas icke i syftet med monopoliseringen. Fasthåller man detta, lär man få medgiva, att knappast någon annan svensk industri kan påvisas med avseende å vilken samma skäl för monopolisering som vid tobaksindustrien skulle kunna åberopas. En av reservanterna framhåller visserligen kvarnindustrien och sockerindustrien. Men vad kvarnindustrien beträffar torde jämförelsen sakna fog redan därför, att denna industris alster icke äro underkastade beskattning. Det kan sålunda icke bliva fråga om en monopolisering av denna industri för att av densamma taga ut större skatt. Sockerindustrien åter är ju visserligen underkastad fabrikatskatt, men denna har det icke varit någon svårighet att införa och den uttages fortfarande fullt tillfredsställande. Det finnes sålunda icke heller här samma skäl till monopolisering som för tobaksindustrien, och vilken industri man i övrigt tager fram till jämförelse, så lär man kunna konstatera samma förhållande.

Beträffande de anmärkningar, som gjorts angående statens bristande förmåga att leda affärsföretag i allmänhet och de skäl mot monopolet, som hämtats därifrån, har redan blivit tillräckligt talat. Jag skall endast hänvisa till det förhållandet, att över allt där tobaksmonopol blivit infört har detta lämnat ett lysande finansiellt resultat och det till och med i länder där, såsom i Frankrike, statsmyndigheterna haft rätt svårt att reda sig med statsanställda arbetare.

Tillser man nu å andra sidan vad som kan sägas om utsikterna till och sättet för införande av en fabrikatsbeskattning,

så finner man, att denna fråga sammanhänger med och närmast beror av frågan om kontrollen. 1903 års kommitté, av vilken även jag hade förmånen att vara ledamot, liksom ock 1909 års kommitté konstaterade, på sätt den föregående ärade talaren framhållit, att man icke kunde åtnöjas med det amerikanska systemet, det vill säga det system som nu föreslås i herr Röings motion. Man var fullständigt ense om, att man icke gärna kunde förorda detta system till införande i Sverige. Det överensstämmer nämligen icke med vårt föreställningssätt att få in en aktningstvård skatteinkomst utan att så noga räkna med underslev, som kunna begås i följd av bristande kontroll. Sådant skulle vi med rätta anse vara ett förfarande från statens sida som vore ganska demoraliserande. Det har tvärtom alltid varit en prövosten, som anlagts på varje beskattningssystem här i landet, att kontrollen å skatteuppbörden vore tillräckligt effektiv. Man har nu emellertid invänt, att under senare tider tillkommit något nytt, som skulle göra, att de anförda uttalandena i fråga om kravet på kontroll icke vidare skulle kunna upprätthållas; man har i Tyskland infört en cigarrettstämpelskatt med ganska lindrig kontroll och den kontrollen fungerar tillfredsställande. Jag vill då fästa uppmärksamheten på, att man i Tyskland ingalunda tänkt sig möjligheten av, att den lindriga kontroll, som på grund av särskilda förhållanden ansetts tillräcklig i fråga om cigarettindustrin, också skulle varit tillräcklig vid en stämpelbeskattning, utsträckt till tobaksindustrin i allmänhet. Och att det icke är något så förvånande och så nytt, som man velat framhålla, detta förhållande, att man kan nöja sig med lindriga kontrollföreskrifter vid en fabrikatbeskattning, inskränkt till cigarettindustrin, tillåter jag mig belysa därmed, att 1909 års svenska kommitté i sitt alternativa förslag, omfattande höjda tullar å tobak, accis å råvaran samt stämpelskatt å cigaretter, föreslog precis samma kontroll som denna nu framhållna tyska kontrollen. Man var inom 1909 års svenska kommitté fullt övertygad om, att man i fråga om cigarettindustrin kunde åtnöjas med en sådan kontroll även här i landet. Men icke föll det därför någon in, att man skulle kunna nöja sig med samma lindriga kontroll i fråga om tillverkning av cigarrer och snus, och tills detta är bevisat inser jag icke, vilket stöd som i nu förevarande sammanhang kan hämtas av hänvisningen till kontrollen å tyska cigarettstämpeln.

Det har väl dock, om något, tydligt framgått av utredningen i tobaksskattefrågan att, om man vill införa fabrikatskatt, måste det ske med en effektiv kontroll, likasom också att en sådan kontroll är synnerligen dyrbar och förutsätter koncentration av tillverkningen i större företag. Den föregående ärade talaren framhöll, att han för sin del icke tänkt sig en mera genomförd koncentration än till 10 stycken större företag; men jag undrar, huru man skall kunna åstadkomma dessa 10 företag, sedan de flesta företagen redan sammanförts inom den nu-

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopoli å
tobakstillver-
kningen i riket.*

(Forts.)

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.*

(Forts.)

varande trusten och ett och annat av de återstående mera betydande företagen med säkerhet föredrager att leva sitt eget liv. Förutsättningen skulle väl då vara en utbrytning ur den nuvarande trusten, en utbrytning, som denna nog icke är benägen att gå in på. Och för övrigt, på vad sätt skulle en sådan koncentration åstadkommas — genom statens medverkan eller genom privat initiativ? Man tyckes vilja anse det nästan som en försummelse från statens sida, att staten icke sökt åstadkomma den erforderliga koncentrationen; men jag förstår icke rätt, huru den skulle kunna åstadkommas annorledes än genom enhälligt tillmötesgående från industriens sida, ty något tvångsmedel att åstadkomma en sådan sammanslutning lär icke staten besitta. Jag känner mig dock ganska övertygad om, att resultatet av ett försök att åstadkomma en koncentration på frivillighetens väg skulle bli rätt negativt. Jag har varit i tillfälle att taga del av en skrivelse, som på sin tid avläts från tobakstrustens styrelse till finansdepartementet, då denna fråga var uppe, och däri förklarade sig trusten icke kunna åstadkomma koncentrationen annat än under villkor om medverkan från statens sida, som jag föreställer mig måste anses alldeles oantagliga.

Nu hava reservanterna från denna kammare, som ju i det hela taget icke velat bestrida monolets företrädare framför fabriksbeskattningen, och som, åtminstone i sin kläm, icke ens ifrågasatt någon ytterligare utredning utan endast önskat rådrum för frågans vidare övervägande, framhållit åtskilligt som kunde förtjäna att tagas under närmare omprövning, däribland ersättningsfrågan. Det är uppenbart, att om man skall gå till monopolisering av en näring, bör detta ske så, att de privata företagen, vilka nödgas upphöra med sin verksamhet, icke kunna anses förfördelade. Det bör av billighetsskäl givas dem full och skälig ersättning. Om vad som skall anses för skälig ersättning lära visserligen ersättningsgivare och ersättningstagare icke så lätt bliva ense, men vid detta ärendes behandling inom utskottet har man emellertid sökt att i detta avseende komma till ett resultat som så mycket som möjligt vore ägnat att tillgodose billighetens krav, och jag har anledning tro, att utskottet icke alldeles misslyckats i detta avseende. Inom utskottet, där billighetskravet ganska skarpt framhållits och även vunnit allmän anslutning, har, kan jag väl säga, arbetet huvudsakligen gått ut på att söka utfinna, vilka tillägg till och ändringar i Kungl. Maj:ts förslag, som ur denna synpunkt kunde anses påkallade. Innan utskottet skred till definitivt avgörande, framställdes också den frågan till utskottets ledamöter, huruvida det kunde anses, att billighetskravet blivit vederbörligen tillgodosett, och därvid framkom ingen erinran mot utskottets förslag. Väl kan det vara sant, som reservanterna framhållit, att full säkerhet för att ha träffat det rätta icke kan presteras, men jag undrar, huru sådant över huvud taget skulle vara möjligt, likasom även huru det skulle kunna vara möjligt att, på sätt reservanterna

likaledes pretendera, exakt beräkna de utgiftsbelopp, som enligt föreliggande förslag skulle åligga staten att utgöra. Det är uppenbarligen orimligt att sätta pretentionerna så högt på ett förslag, vare sig det kommer från ett riksdagens utskott eller från Kungl. Maj:t. Och jag drager mycket starkt i tvivelsmål, huruvida, även om frågan skulle undanskjutas till nästkommande riksdag, det skulle lyckas vare sig Kungl. Maj:t eller ett blivande riksdagsutskott att framlägga ett förslag som icke lämnade rum för olika åsikter om, huruvida ersättningsgrunderna vore tillfredsställande och ersättningsbeloppen exakt beräknade. Det är sålunda ur denna synpunkt säkerligen icke mycket vunnet med ett uppskov av frågan. Men ett sådant uppskov skulle å andra sidan icke vara utan synnerligen stora olägenheter, för såvitt man är övertygad om, att vi måste göra frågan fram till lösning på monopollagstiftningens väg. Jag behöver icke närmare inlåta mig på denna sak, ty den har förut blivit utvecklad från statsrådsbänken.

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.
(Forts.)*

En av de ärade reservanterna har i sitt anförande här i dag framhållit, att det nog vore åtskilliga nu förbisedda ersättningsstagare, som genom ett uppskov med frågans avgörande skulle kunna bli tillgodosedda. Men det exempel, till vilket han hänvisade, avsåg emellertid icke några direkt inom tobaksindustrien engagerade personer, utan endast en industri, som levererar för tobaksfabrikaten nödigt förpackningsmaterial; och vill man utsträcka ersättningsgivandet så långt, då kommer man säkerligen därhän, att ersättningsbeloppen bliva alldeles oberäkneliga. Jag tror icke att under några förhållanden en sådan industri som cigarrlådstillverkning får dragas in i denna fråga vidare, än att man må kunna uttala en förvissning om, att ett monopolbolag med sådan styrelse, som här avses, skall veta att tillse, att ingen illojal konkurrens ifrågakommer på detta område, utan att samtliga, som i den branschen nu ha sin utkomst, också bliva därvid bibehållna för såvitt som sådant låter förena sig med monopolbolagets affärsmässiga drift.

Medan jag berör herr Fahléns inlägg i debatten, tillåter jag mig i förbigående fästa uppmärksamheten på att hans tolkning av § 8 mom. 2 i ersättningsförordningen icke, enligt mitt förmenande, är hållbar. I paragrafens första moment är det tydligt och klart angivet, att de som drivit tobaksnäring sedan år 1909 äro berättigade till ersättning. I andra momentet fixeras i det stadgande, han berörde, endast ersättningens belopp. För övrigt är det naturligtvis icke omöjligt, att ett och annat skulle kunna vara att anmärka mot de av utskottet företagna omredigeringarna, men det är ju icke vanligt, att man av sådan anledning uppskjuter en frågas avgörande, och det är väl icke heller omöjligt, att man framdeles, i händelse förslaget nu antages, kan avhjälpa sådana mindre brister.

Man har vidare framhållit svårigheterna vid en eventuell övergång från fri näringsutövning till monopol. Givetvis äro

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.*

(Forts.)

sådana svårigheter att räkna med, och såväl Kungl. Maj:t som utskottet hava insett det och sökt att i möjligaste mån råda bot på svårigheterna. Vad nu därvid beträffar frågan om inneliggande lager av färdiga varor, är det enligt förslaget så, att hos handlandena skulle lagren få ligga inne under 5 månader, innan mera effektiva åtgärder i syfte av realisering vidtoges. Här har nu framhållits att ett fabriksföretag skulle ligga inne med ett 4 månaders lager. Detta fall är efter vad jag tror, i och för sig någonting ovanligt; men även för realiserande av ett så stort lager finnes gott utrymme inom den nämnda 5 månaders övergångstiden. Vad så beträffar handlandenas inneliggande lager, som skulle hindra dem från att upptaga ny tillförsel från fabriker, torde väl de nuvarande, i avseende å tillförseln från utlandet exceptionella förhållandena medföra ett särskilt gynnsamt tillfälle för avveckling av inneliggande lager; och då man torde kunna förutsätta, att denna avveckling tager i anspråk en tid av högst 1 år, skulle nu inneliggande lager i varje fall säkerligen vara utrymda vid den tid, då monopolbolaget tidigast kan förutsättas komma i marknaden med sina varor. De svårigheter som i detta avseende framhållits, synas mig därför i väsentlig mån överdrivna, och detsamma gäller även beträffande kreditförhållandena. Det torde ligga i sakens natur, att fabrikanterna, så länge de tillverka tobaksvaror till avsalu, skola finna med sin fördel förenligt, att deras avnämare icke störtas, utan få de nog i allmänhet fortfarande giva dem vanlig kredit.

Innan jag slutar, kan jag icke underlåta att framhålla de jämförelsepunkter, som äro till finnandes mellan behandlingen av tobaksbeskattningsfrågan här i landet och i Tyskland, och synes mig en sådan jämförelse lärorik nog. När år 1882 Tyska riket befann sig i samma situation som den, vari vi nu befinna oss, då det var nödvändigt av statsfinansiella skäl att söka skaffa en avsevärt större inkomst från tobakskonsumtionen, framlades, såsom här förut nämnts, ett förslag till tobaksmonopol. Det var en av Bismarcks älsklingsplaner att få detta förslag genomfört. Men det lyckades icke, utan förslaget föll efter en ytterst häftig agitation från de i frågan närmast intresserade och på motviljan att gå monopoliseringsvägen. Man hänvisade även där till fabrikatskattesystemet. Vad inträffade vidare? Jo, nya utredningar och upprättande av nytt förslag. År 1893 framlades ett förslag till fabrikatsbeskattnings, byggt på en ingående kontroll medelst fakturor. Samma historia upprepades på nytt. Alla i frågan närmast intresserade, fabrikanter såväl som handlande och arbetare, sammanlöto sig i en kompakt opposition mot förslaget. Vi tycka, att vi inom det särskilda utskottet fått tämligen nog av inlämnade skrifter, men den tyska riksdagen fick mottaga mellan 3 och 4 tusen. Bland annat framhölls, att kontrollbestämmelserna voro alldeles för stränga. Förslaget omarbetades och framlades

ånyo 1895. Samma skäl för avslag upprepades då, åtminstone delvis. Jag säger delvis, ty när man kom till kontrollen, fann man nu denna vara för svag, och även det förslaget föll. Vad man sedan dess lyckats åstadkomma har endast varit att sätta nya klutar på det gamla klädet. Man har, såsom förut i dag omnämnts, infört en cigarrettstämpel och det finansiella resultatet av den tyska tobaksbeskattningen är, såsom också med siffror här framhållits, icke så särdeles lysande. Det har nämnts av herr finansministern, att man i Tyskland numera anser tiden för monolets införande vara försuttet. Ja, detta konstaterades från många håll i den debatt i tobaksfrågan, som år 1905 ägde rum i tyska riksdagen. Något monopol kan man icke längre tänka på, men man är fullt på det klara med, att det var ganska olyckligt, att frågan icke fick en lösning i den riktningen, då den första gången framfördes, en lösning som skulle gjort att man av tobakskonsumtionen i Tyskland kunnat uttaga något så när motsvarande belopp mot vad man i många andra länder för statsfinansiella ändamål uttager. Skulle det nu bliva så, att frågan röner samma öde vid behandlingen i den svenska riksdagen, så går man dock till beslutet med öppna ögon. Man har sett, huru det gått till i ett annat land.

Då jag, herr talman, har den uppfattningen, att den ståndpunkt, på vilken utskottet ställt sig, har goda skäl för sig, skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nilson, Karl August: Jag vill endast med ett par ord bemöta några detaljer, som framförts särskilt av reservanterna, men även av en del andra talare. Man har rest många invändningar mot utskottets förslag, men jag skall som sagt endast vidröra ett par av dem.

Man har sökt göra troligt, att handlandenas berättigade intressen icke blivit tillgodosedda vare sig i avseende å den ersättning för förlorad näringsverksamhet som kan tillerkännas dem i och med ökad svårighet för import, eller med avseende å den möjlighet till utkomst som efter monolets införande kan komma dem till del. Jag har i likhet med reservanterna inom utskottet hävdad den uppfattningen, att handlandena behöfve bättre understödjas och tillgodoses än som skett genom Kungl. Maj:ts förslag. Vi hava hand i hand sökt att få fram lämpliga bestämmelser, och i detta avseende hava också reservanterna mycket lojalt medverkat till att få fram de bestämmelser, som återfinnas i utskottets förslag. Dessa äro sådana, att jag tror mig kunna försäkra, att handlandena icke komma att lida någon som helst skada. Jag tror icke håller, att de ärade reservanterna kunna giva några som helst skäl för sin förmodan, att handlandena möjligen behöfve bättre tillgodoses.

Vad importhandlandena beträffar få de ju ersättning för förlorad möjlighet att sälja importerade cigarrer och cigarrecigaretter, men däremot få de ingen ersättning för det som icke skall ersät-

Författningsförslag ang. statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.
(Forts.)

Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.

(Forts.)

tas, nämligen den del av deras handel som omfattar cigarrettförsäljning. Utskottet har ansett, att denna försäljning av cigarretter kan bedrivas på samma sätt som hittills skett. Man har varit förvissad om, att de utländska märkena hädanefter som hittills komma att gå i marknaden, även om priset kommer att bli något högre. Smaken och vanan blir densamma, och härav kommer nog också hädanefter som hittills att bestämmas vad den enskilde vill använda för tobaksvara.

Vad detaljhandeln och även partihandeln med svenska varor beträffar är det alldeles givet, att denna handel kommer att bedrivas hädanefter lika väl som hittills. Detaljhandlandena komma icke att sättas å sido utan de behöva tagas i anspråk i samma utsträckning som hittills. Detaljhandlandena på landsbygden, som förmedla åtskilligt mer än halva omsättningen komma helt visst att få en försäljningsprovision på de omsatta varorna. Vad detaljhandeln i de större städerna och särskilt Stockholm beträffar råder ett fullständigt missförhållande. I Stockholm t. ex. finnas icke mindre än 900 minuthandlare i tobaksvaror. Sedan 1908 har deras antal ökat från 600 till 900 d. v. s. med 300 eller jämt 50 %. Ökningen har föranletts däraf att den ena fabriken uppstått efter den andra, som önskat sälja och intresserat fruntimmer eller andra att sätta upp en handel. En del av dessa tobaksaffärer hava, enligt vad jag hört, haft så liten omsättning som på 3,000 kronor om året. Detta är alldeles givet ett missförhållande. Att ett reglerande av dessa förhållanden kommer till stånd, kan icke vara annat än glädjande ur handelsynpunkt, ty man kan icke önska att det fortsätter på samma sätt som förut. Men då det kommer att åläggas styrelsen för monopolbolaget att se till, att köpmännen icke skadas i deras legitima handel och icke hindras att få behörig försäljningsprovision under den tid som avvecklingen av dessa förhållanden, till exempel i Stockholm, kommer att kräva, förstå vi, att även dessa under denna tid äro fullkomligt säkerställda.

Engroshandel kommer ock att behövas. Så långt utskottet kunnat finna, skulle det icke vara ekonomiskt för monopolbolaget att göra sig av med engroshandeln, utan denna komme hädanefter som hittills att vara mellanhand mellan monopolbolaget och detaljhandlarna och de få ock sitt levebröd. Jag tror icke att såsom det nu har blivit ställt någon behöver beklaga handlandena och deras intressen, och ingen enda behöver i denna kammare draga sig för att rösta för utskottets förslag av *detta* skäl.

Jag har såsom herrarna veta stått denna handel tämligen nära och sökt undersöka förhållandena och jag har under den vecka jag nu varit hemma efter det utskottet fattat sitt beslut resonerat med såväl köpmän som fabrikanter, vilka för sin del försäkrat, då de fått upplysning om verkliga förhållandena, att de äro fullkomligt nöjda med de förhållanden, som komma att inträda, och det kan ju också utgöra ett lugnande moment att när man blivit upplyst om verkliga förhållandet ställer sig

saken på annat sätt än förut, då man endast hört uppgivas att det skulle vara så eller så.

En annan sak som vidrörts här är frågan om lådfabriker och vad därmed sammanhänger. Jag vill påpeka, att förutom den lådfabrik, som skickat ut en skrivelse och beklagat sig, finnes ännu en i Sverige som äges av de Förenade tobaksfabrikerna. Men det är icke meningen att denna skall övertagas av monopolbolaget, utan den skall vara självständig och fristående. Det finnes således två fabriker som komma att tävla om försäljningen. Deras fabrikat behövas för industrien här i landet mycket väl särskilt med hänsyn till att ganska stor import äger rum av cigarrlådor, så att intet tvivel råder att dessa fabriker hädanefter få full sysselsättning, varför de icke hava någonting att beklaga sig över och ingen ersättning att fordra.

Jag kan icke underlåta att säga ett par ord om själva huvudfrågan, principen om monopol, särskilt med anledning av herr Swartz' anförande. Jag har i min hand ett betänkande av den kommitté, i vilken herr Swartz var medlem. Detta betänkande har jag läst med mycket stort intresse. Det överflödar rent av, kan man säga, av skäl för monopolets införande. Kommittén hade fått i uppdrag att utarbeta förslag till en beskattning av tobaksvaror, men icke införande av monopol. Men på många av betänkandets sidor framgår alldeles tydligt en bestämd mening, att det icke är möjligt att komma till något förslag på den vägen, utan man måste komma till monopolet. Jag skall be att få peka på ett av dessa många ställen där det sägs om monopolet: »att på denna väg ojämförligt större inkomster skulle kunna beredas statskassan än vid vilken annan skattereform som helst lärer icke behöva särskilt framhållas, lika litet som att man endast därigenom kan åstadkomma en efter *konsumenternas skatteförmåga fullt anpassad och förty fullt rättvis beskattning*».

Det är dessa sista ord, som synas mig så betecknande och som jag står undrande inför, då jag hör herr Swartz taga avstånd från vad han förut skrivit. Jag frågar mig: vad är det som inträffat eller vad är det som gör att ställningen nu icke är densamma? Då reservanterna taga avstånd från utskottets förslag, göra de det särskilt med hänvisning till möjligheten att införa beskattning på annan väg, genom fabrikatbeskattning. Men de hava icke kunnat giva skäl därför och efter vad kommittébetänkandet giver vid handen är den vägen icke framkomlig. Och vi som inom utskottet i början stått mycket tveksamma inför monopolet, med en bestämd åsikt att monopol måste undvikas, hava nu med stöd av detta kommittébetänkande kommit till den åsikten att det finnes ingen annan möjlig framkomlig väg.

Man har sagt, att tillfället icke nu är lämpligt att införa monopol. Mig synes att det är ett alldeles synnerligen gynnsamt tillfälle. Jag ber ätt få peka på den omständigheten, som mötsäger vad herr Swartz nyligen framfört, att alla lager nu på grund av rådande förhållanden utrymmas. Ingen import är möj-

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.
(Forts.)*

Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.

(Forts.)

lig. Alltså minskas lagren dag för dag. Härigenom minskas fabrikanternas lager dag för dag, varigenom den svenska varan får större åtgång. Men krediten minskas ock, i det att köpmännen nu icke få samma kredit som förut och alltså hava deras skulder till fabrikanterna i mycket stor grad minskats. Det blir alltså en betydlig lättnad att genomföra monopolet nu under dessa förhållanden med mycket små lager och med relativt små skulder — eller på andra sidan fordringar! Staten kommer därigenom att göra en betydlig vinst och helt visst kommer hela proceduren att därigenom underlättas. Med hänsyn därtill kan man förstå finansministerns åsikt, att det skall bliva möjligt att tidigare än man tänkt sig genomföra monopolet.

De farhågor man förut har hyst emot monopolet tror jag äro tämligen överdrivna, särskilt svårigheterna att omsätta obligationerna. Om icke sparbankerna vilja köpa dem, såsom herr Swartz trodde, finnes det andra köpare t. ex. pensionsstyrelsen, som kunna hava intresse av att köpa dessa obligationer. Vad beträffar indrivningen av fordringar hos köpmän — jag kommer tillbaka till detta — så visa sig dessa fordringar så synnerligen små, så att detta argument förfaller; särskilt då man betänker att mer än hälften av dessa ligga på lanthandlarnas händer, där varje enskild affärsmans skulder för ifrågavarande artikel äro så relativt små.

Herr talman, jag kan icke annat än på det livligaste önska att kammaren må beakta utskottets hemställan, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Wallenberg: Om jag säger några ord i denna fråga, har det sin alldeles särskilda anledning. Jag är nämligen icke vän av monopol och än mindre av att staten driver fabriksrörelse i konkurrens med enskilda medborgare. Jag har ock som privatman yttrat mig i denna fråga. Jag har i min egenskap av ordförande i Stockholms handelskammare opponerat mig mot 1911 års förslag. Men sedan dess har ödet kastat mig hit på statsrådsbänken, och därmed har jag också nödgats gå denna fråga på djupet och söka en lösning, som skall bliva så fördelaktig som möjligt för statsverket.

Min åsikt *nu* är, att den lösningen, d. v. s. den fördelaktigaste, ligger framför herrarna här. Jag vill icke förneka, att, vore förhållandena fortfarande normala och jag talade från min plats på Stockholmsbänken, skulle jag möjligen ännu opponera mig mot en sådan sak som denna, men under nuvarande mer än abnorma tider ser jag ingen annan möjlighet för svenska staten än att taga skatterna, där de kunna tagas. Att var och en, som drabbas av en skatt, kvider, är naturligt, och det är snart sagt endast inkomstskattebetalarna, som hava vant sig av med den saken. Men det synes mig, att i det föreliggande förslaget man tagit hänsyn, så långt det någonsin varit möjligt, till

alla parter, en hänsyn, som kanske icke kan gå så långt, ifall tobaksfrågan skall lösas i framtiden.

Jag vill icke ingå i några detaljer i denna fråga, jag har blott velat klargöra, varför jag biträtt och är med om regeringens förslag. Det skulle icke vara svårt, tror jag, att slå ned ett och annat av de argument, som här hava anförts mot förslaget. Jag vill blott yttra mig i en riktning, och det är den statsfinansiella. Ur statsfinansiell synpunkt är det önskligt, att denna fråga avgöres nu, så att den kan lösas, när första gynnsamma ögonblick inträffar, och jag tror i ölikhet med en och annan av opponenterna att det ögonblicket ligger närmare än här har uttalats.

Jag tillåter mig vördsamt hemställa, att första kammaren måtte biträda utskottets förslag.

Herr Steffen: Herr talman! Blott några få ord i anledning av herr Swartz anförande. Det förefaller mig, som om den ärade talaren dock alltför litet räknade med den för handen varande erfarenheten, särskilt i främmande länder beträffande skillnaden mellan tobaksmonopol och fabrikatbeskattning i deras respektiva förmåga att inbringa medel till statskassan. Den ärade talaren gav företräde åt fabrikatbeskattningen och önskade en ny utredning beträffande densamma. Han antydde som sin uppfattning, att en svensk fabrikatskatt i närvarande ögonblick möjligen skulle kunna inbringa belopp, motsvarande t. ex. statsmonopolet i Österrike, d. v. s. en 4 eller 5 kronor per invånare. Mig synes, att den beräkningen är alldeles oerhört sangvinisk och på intet sätt motsvaras av de erfarenheter man har eller av den sannolikhet, som föreligger. Så stora belopp kunna ingalunda i detta land väntas, synes det mig, av en fabrikatskatt på tobak.

Herr Swartz anmärkte, att jämförelsen mellan Tyskland och Österrike, Tyskland som fabrikatskatteländ och Österrike som monopolländ, uppvisade det felet, att Österrike är ett gammalt monopolländ, och att monopolet där haft mycket lång tid att växa in i stats- och folkhushållningen. Statsmonopolet grundades i själva verket där 1701 och förnyades 1784 i sin nuvarande form. Det inbringar där för närvarande omkring 5 kronor per invånare på en konsumtion, som är mindre än 1½ kilogram, under det att Tyskland icke kommit upp till stort mer än 2 kronor per invånare på en konsumtion, som är något större än 1½ kilogram per invånare.

Vi kunna ju likväl vända oss till andra monopolländer, t. ex. Italien. Det italienska statsmonopolet är ungt; det påbörjades år 1862 och fick sin närvarande gestalt år 1883. I Italien är förbrukningen av tobaksvaror endast något mer än ett halvt kilogram per invånare, 0,6 kilogram ungefär. Staten erhöi där för ett par år sedan i inkomster av sitt monopol över 4 kronor 50 öre per invånare om året. Jämför detta med vad fabrikatskatte-

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.*

(Forts.)

Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.

(Forts.)

länder uppvisa! Det är mer än dubbelt så mycket, som Tyskland för närvarande kan uppnå genom användande av alla möjliga beskattningsmetoder på tobak utom monopol. Som genomgående regel iakttaga vi, att statsmonopol inbringa en årlig inkomst av 4 till 6 kronor per invånare — detta även i så fattiga länder som Spanien och Italien, under det att ett så rikt land som Tyskland får nöja sig med bortåt 2 kronor, ehuru konsumtionen av tobak där är betydligt *större* än i monopolländerna.

Från denna regel finnas icke mer än två undantag, som jag vill belysa med ett par ord, nämligen Förenta staterna och Storbritannien. I dessa länder finns icke monopol, utan olika former av produktbeskattning, såsom fabrikatskatt samt införseltull — i England huvudsakligen införseltull. I dessa länder visar statistiken, att statsinkomsterna av tobaksförbrukningen äro någorlunda jämförliga med monopolländernas. Men varpå beror detta? Det beror därpå, att Förenta staterna och i England äro de rikaste länder i världen, där man kan starkt fördyra tobaksvaror genom en mycket dyr fabrikatsbeskattning och införseltull, utan att man därigenom så ansevärt minskar konsumtionen, att statens inkomster till följd därav lida allt för mycket. Tobaksvaror äro som bekant ofantligt dyra i England. Det är omöjligt att röka cigarr där, om man icke har en ansevärlig inkomst, ty rökbara cigarrer kosta minst 50—60—70 öre per styck. Att man där, trots detta, kan få ansevärliga statsinkomster ur tobaken, bevisar ingenting annat, än att man är rik nog att förbruka synnerligen dyra tobaksvaror. I ett fattigt land som vårt vore det ogörligt att tillbörligt driva upp statsinkomsterna ur tobaken med ett sådant system.

Således — all erfarenhet visar, att utredning beträffande fabrikatskattens möjligheter att tävla med monopolet, vad beträffar förmågan att inbringa statsinkomster, är fullständigt överflödig. Bevis föreligga i så överväldigande grad för monopolets företrädare, att ingen sakkunnig på detta område — jag upprepar det — har det ringaste tvivel angående den saken.

Herr Cavalli: Herr talman, mina herrar! Kammarerna är syn- och hörbarligen uttröttad på diskussionen i denna fråga, så långt som den dragit ut. Jag gjorde måhända därför rättast i att avstå från ordet, men då jag av ett par anledningar begärt det, skall jag som vanligt vara synnerligen kort i vad jag går att säga.

Jag har, under det jag åhört diskussionen i denna fråga, trott mig kunna konstatera, att de anmärkningar, som gjorts mot det föreslagna monopolet, rätt ringa berört monopolsprincipen, och detta trots att monopol efter min uppfattning även i den modererade form, vari förslag till detsamma här blivit framlagt av regeringen och utskottet, kan tåla vid rätt mycken kritik. Men anledningen till detta förhållande är icke så svår att finna. Riksdagen har med lätt sinne och frejdigt mod de

senaste åren beslutat för framtiden bestående utgifter till omfattning och belopp, för vilka jag åtminstone i min obetydlig-
het många gånger hisnat — och nu stå vi inför den bjudande
nödvändigheten att täcka dessa utgifter. Det är därför, som,
i detta fall liksom i så många andra, den rena, kalla verklig-
heten blåser bort teorierna. Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.
(Forts.)

Om således skälen emot det föreslagna monopolet från princi-
piell ståndpunkt icke varit starkt framhävda, så ha dock en
mängd andra anmärkningar blivit gjorda mot det nu förelig-
gande förslaget. Jag skall naturligtvis icke till bemötande upp-
taga ens något nämnvärt antal av dem — jag skall endast vända
mig emot ett par.

Den ena erinran, som redan blivit bemött här av en känd,
mycket framstående talare, borde jag kanske av det skälet för-
bigå, men jag vill dock omnämna den — det var den erinran,
som löd ungefär så här: vi skola icke taga detta förslag i dag,
vi skola skjuta upp det till en annan gång. — Jag tycker verk-
ligen, att i den frågan den svenska riksdagen skulle kunna säga
sig, att stegen förskräcka. Vi hava uppskjutit andra frågor med
den påföljd, att vi fått lösa dem, när de varit i finansiella ting
dyrare och i andra hänseenden svårare, än de hade blivit, om
vi hade begagnat oss av tillfället. Och det vore enligt min
tanke oklokt, om det icke skulle vara skäl i att i dessa ting
som i andra begagna tillfället — och nu föreligger tillfället
med avseende å denna sak.

Den andra erinran, som göres, är denna: nej, mina herrar
vi vilja alla beskatta tobaken, därom råder intet tvivel, men
vi skola icke välja denna beskattningsform. — Jag har i snart
trettio år vid varje tillfälle, då det varit fråga om att införa
någon skatt, hört: ja, för all del, vi skola visst taga skatten,
men icke i *den* formen, vi skola taga den i en annan! Men detta
skäl har i dag liksom tillförne den olägenheten med sig, att
denna andra form icke föreligger. Vi hava i dag icke någon
möjlighet att taga den andra formen; den föreligger icke, vi
kunna icke taga den, och vi veta icke, när vi kunna taga
den. Den som här, om jag uppfattat diskussionen rätt, har
varit huvudtalaren för motståndet, har nämligen sagt, att
förslaget till fabrikatskatt möjligen eller icke omöjligen —
jag minns icke vilketdera uttrycket användes — kan förekom-
ma till nästa riksdag. Alltså vi hava icke ens från det hållet
någon förhoppning om att få ett sådant förslag till nästa riks-
dag.

Och så än mera! Jag skall kanske i det sammanhanget
erinra om, vad statsministern sade i sitt anförande. Det var,
att anvisandet av andra skattekällor visade sig ogörligt. Låt
oss då se sanningen rakt i ögonen! Vad är här fråga om i dag?
Vi hava att taga det nu föreliggande förslaget, eller också
finnes ett stort gapande hål i statsbudgeten, till vars fyllan-
de det icke finns några medel. De, som vilja, att vi i dag icke

Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.
(Forts.)

skola antaga utskottets förslag, som i stort sett överensstämmer med det kungliga förslaget, äro således i brist på möjlighet att giva oss anvisning att sätta någonting annat i stället.

Men — och nu kommer jag vidare — något annat måste i budgeten sättas i stället. — Vad återstår då? Ja, jag befarar, att det, som sättes i stället, blir inkomst- och förmögenhetsskatten, höjd med en procentsiffra av mycket hög valör, och mina herrar, att utgå under ett år, det nästa, då vi skola betala en betydande värnsskatt, i en tid, då vi leva under nedåtgående konjunkture, ja, jag kan säga i kristider. Den, som vill taga på sitt ansvar att göra detta, han röstar mot utskottets förslag, den som icke vill göra det, han röstar för detsamma.

Och härmed, herr talman, har jag angivit, varför jag röstar för utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas, dels ock att paragrafen skulle avslås.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på paragrafens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 1 § i tredje särskilda utskottets i utlåtande nr 1 framställda förslag till förordning angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås ifrågavarande paragraf.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;

Nej — 42.

2—5 §§.

Godkändes.

6 §.

Förevarande paragraf hade följande lydelse:

Specialmaskiner och specialverktyg för tillverkning av tobaksvaror likasom cigarrettpapper och cigarretthylsor må till riket införas

endast med Kungl. Maj:ts tillstånd eller för monopolets utöwares räkning, dock med det i 21 § nämnda undantag beträffande cigarrettpapper.

*Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.
(Forts.)*

Specialmaskiner och specialverktyg, varom här är fråga, må ej heller, utom i fall som i 7 § avses, innehavas av annan än monopolets utöware.

Reservation hade avgivits av herr *K. A. Nilson*, som beträffande 6 och 7 §§ i förslaget till förordning angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket anfört:

»Då jag ansett att bestämmelserna i § 6 andra stycket och § 7 av 1 kap. beträffande rätt att innehava och tillverka specialmaskiner och specialverktyg för tobaksvaror äro helt obehövlige ur fiskalisk synpunkt, enär kontrollen likvisst alltid måste avse förefintligheten av tobak eller tobaksvara hos annan än rättsinnehavare, men att samma bestämmelser däremot komma att verka i hög grad hindrande för uppfinnare på området och för de industrier som kunna hava intresse av tillverkning av sådana maskiner och verktyg för ej mindre det inhemska behovet än även för export, har jag förmenat, att utskottet bort föreslå: att andra stycket av § 6 ävensom § 7 i 1 kap. ej må av riksdagen antagas.»

Herr *Nilson, Karl August*: Med avseende å 6 § har jag haft en något avvikande mening från utskottets och skall i det avseendet be att få yrka bifall till min reservation. Denna avser helt enkelt att få bort sista momentet i 6 § samt hela 7 §. Det är här fråga om en fiskalisk åtgärd. Man föreskriver i 6 §, att specialmaskiner och specialverktyg, varom här är fråga, d. v. s. för tillverkning av tobaksvaror, ej heller må, utom i fall, som i 7 § avses innehavas av annan än monopolets utöware. I 7 § föreslås, att tillverkning inom riket av sådana specialmaskiner och verktyg må få äga rum allenast för monopolets utöwares räkning, med det undantag att Kungl. Maj:t annars kan giva särskilt tillstånd till sådan tillverkning.

För min del tror jag, att hela denna bestämmelse är fullständigt onödig. Den behövs icke för att kunna säkerställa det fiskaliska intresset, och i stället kommer den att verka hindrande för uppfinnare och fabrikanter i andra industrigrenar, som kunna sysselsätta sig med tillverkning av sådana maskiner, som här äro i fråga.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på andra delen av 6 § liksom också på 7 §.

Med anledning av vad sålunda yrkats föredrogs nu jämväl 7 §, så lydande:

Tillverkning inom riket av i 6 § omnämnda specialmaskiner och specialverktyg samt av cigarrettpapper och cigarretthylsor må äga rum endast för monopolets utöwares räkning eller med Kungl. Maj:ts tillstånd.

Författnings-
förslag ang.
statsmonopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.

Herr Nilson, Karl August: Vid det av herr talmannen påpekade förhållandet ber jag att nu få definitivt yrka avslag ej blott på andra delen av 6 §, utan även på 7 §.

(Forts.)

Herr Hammarström: Av utskottets motivering torde kamraren hava inhämtat, att utskottet icke kan dela den ärade reservantens optimistiska syn på saker och ting, utan har utskottet ansett, att de kontrollbestämmelser, som här föreslås, äro nödvändiga.

Jag tillåter mig därför att yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende å föreliggande paragrafer vore yrkat, dels att desamma skulle godkännas, dels ock, av herr Nilson, Karl August, att 6 § måtte godkännas med uteslutande av andra stycket och att 7 § måtte avslås.

Sedermera gjordes propositioner jämlikt desa yrkanden, och förklarades propositionen på paragrafernas godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Återstående delar av utskottets författningsförslag.

Godkändes.

Författnings-
förslag om
vad iakttagas
skall i avse-
ende å införande
av stats-
monopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.

Utskottets förslag till förordning om vad iakttagas skall i avseende å införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

I Kap.

Godkändes.

II Kap.

6—8 §§.

Godkändes.

9 §.

Förevarande paragraf hade denna lydelse:

9 §.

1 mom. Personlig ersättning skall tillkomma:

a) verkställande direktör eller disponent, fabriksledare, verkmästare, förman eller arbetare, vilken vid tiden för monopolets ikraftträdande är, i sin egenskap av inom tobakshanteringen yrkesutbildad, inom samma näring stadigvarande sysselsatt, härunder även inbegripna på enahanda sätt sysselsatta tobaksarbetare, som för fabrikantsräkning arbeta i hemmet (hemarbetare);

b) tobaksfabrikant, som i 8 § 2 eller 4 mom. avses, försåvitt bland

affärens omkostnader ingått eller vid handelsvinstens uppskattande enligt samma mom. beräknats avlöning till honom såsom ledare av företaget;

c) tobaksfabrikant, som i 8 § 7 mom. avses;

d) handelsresande eller platsförsäljare i tobaksvaror, vilken vid tiden för monopolets ikraftträdande är stadigvarande anställd hos tobaksfabrikant;

e) person, vilken, utan att vara inom tobakshanteringen yrkesutbildad, vid tiden för monopolets ikraftträdande är stadigvarande anställd vid fabrik, kontor, lager eller fabriksbod, använda av tobaksfabrikant för hans tobakstillverkning.

2 mom. Såsom villkor för erhållande av dylik ersättning gäller:

a) att personen vid monopolets ikraftträdande är svensk medborgare;

b) att personen vid monopolets ikraftträdande uppnått, därest han är inom tobakshanteringen yrkesutbildad, minst 18 års ålder och eljest minst 21 års ålder;

c) att personens inkomst av arbete under de fyra närmaste kalenderåren före monopolets ikraftträdande utslutande eller till väsentlig del härflutit av inom riket utövad sådan verksamhet, som i 1 mom. avses; samt

i fråga om de i mom. 1 a), b), d) och e) omnämnda personer,

d) att personen icke erhållit och icke kunnat erhålla någorlunda motsvarande anställning hos monopolets utövare; dock att den, som erhållit anställning hos monopolets utövare, skall äga utbekomma hela det av centralkommissionen fastställda ersättningsbeloppet, därest han inom två år från tiden för monopolets ikraftträdande blivit utan eget förvällande skild från anställningen, samt tre fjärdedelar av samma belopp, därest han inom fem år från nämnda tid blivit utan eget förvällande från anställningen skild.

3 mom. Ersättningen utgår, på sätt här nedan sägs, med vissa gånger medeltalet av den vederbörligen styrkta årsinkomst (*medelårsinkomst*), vilken för de två närmaste kalenderåren före monopolets ikraftträdande verkligen åtnjutits eller, i det i 1 mom. b) avsedda fall, såsom avlöning beräknats för de två sista år, som i där omnämnda uppskattning ingått. Härvid tages ej hänsyn till sådan förbättring av avlöningvillkoren, vilken inträtt efter år 1911, för så vitt ej giltiga skäl för dylik förbättring prövas hava förelegat.

4 mom. Till de i 1 mom. a), b) och c) omnämnda personer utgår ersättning med belopp motsvarande en medelårsinkomst för den verksamhetstid, som omfattar de fyra närmaste kalenderåren före monopolets ikraftträdande. För varje tidigare helt verksamhetsår ökas ersättningen med *två femtedels* medelårsinkomst, dock endast i den mån varje sådant verksamhetsår motsvaras av två ersättningstagarrens levnadsår utöver fyllda 21 år. Ersättningen må icke i något fall utgå med högre belopp än fem gånger medelårsinkomsten.

5 mom. Till person, som i 1 mom. d) avses, utgår ersättning med belopp motsvarande en halv medelårsinkomst för den verksamhets-

*Författnings-
förslag om
vad iakttagas
skall i avse-
ende å införan-
de av stats-
monopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.
(Forts.)*

Författnings-
förslag om
vad iakttagas
skall i avse-
ende å införan-
de av stats-
monopol å
tobakstillverk-
ningen i riket.

(Forts.)

tid, som omfattar de fyra närmaste kalenderåren före monopolets ikraftträdande. För varje tidigare helt verksamhetsår ökas ersättningen med *en femtedels* medelårsinkomst, dock endast i den mån varje sådant verksamhetsår motsvaras av två ersättningstagarens levnadsår utöver fyllda 21 år. Ersättningen må icke i något fall utgå med högre belopp än *fyra* gånger medelårsinkomsten.

6 mom. Till person, som i 1 mom. e) avses, utgår ersättning med *en halv* medelårsinkomst, beräknad på sätt i 3 mom. här ovan angivits.

7 mom. Centralkommissionen må, när särskilda omständigheter därtill föranleda och den ersättningsberättigade det medgiver, förordna, att ersättning varom i denna paragraf förmåles skall, ökad med tio procent, i stället för att till ersättningstagaren på en gång utbetalas, tillgodokomma honom i form av livränta.

Reservation hade avgivits av herr *Steffen*, friherre *Palmstierna* och herr *Nilsson* i Kristianstad, vilka

dels beträffande förslaget till förordning om vad iakttagas skall i avseende å införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket hemställt:

1) att riksdagen måtte besluta sådan ändring av 9 § 7 mom. i utskottets förslag, att orden »ökad med tio procent» utbytas mot »ökad med tjugo procent»;

2) att riksdagen, i avseende å 10 § 4 mom. i Kungl. Maj:ts förslag och 11 § 4 mom. i utskottets förslag, måtte avslå såväl vad av Kungl. Maj:t föreslagits som ock vad utskottet hemställt; samt

3) att riksdagen, med avslag å utskottets under B upptagna alternativa förslag till lydelse av 11 § 3 och 5 mom., måtte bifalla vad Kungl. Maj:t i 10 § 3 och 5 mom. föreslagit,

dels ock reserverat sig mot vissa delar av utskottets motivering.

Herr *Steffen*: Jag anhåller att få yrka bifall till den av mig samt herrar *Palmstierna* och *Nilsson* i Kristianstad avgivna reservation vad beträffar 7 mom. i denna paragraf, i vilken reservation vi hemställa, att orden »ökad med tio procent» utbytas mot »ökad med tjugo procent».

Herr *Hammarsström*: Under återropande av utskottets motivering anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i detta moment.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende å förevarande paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag, dels ock, av herr *Steffen*, att paragrafen skulle godkännas med den ändring beträffande 7 mom., som förordats i den av honom m. fl. avgivna reservationen.

Härefter gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden

och förklarades propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Återstående delar av utskottets författningsförslag.

Godkändes.

Utskottets i punkt 1 gjorda hemställan.

Bifölls i vad den ej besvarats genom kammarens föregående beslut.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Författningsförslag om vad iakttagas skall i avseende å införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.
(Forts.)

Vid ånyo skedd föredragning av tredje särskilda utskottets den 3 och 4 i denna månad bordlagda utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag av lånemedel för gäldande av kostnaderna för införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket; och

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av rubrikerna nr 195—197 för tobak i gällande tulltaxa m. m.;

biföll kammaren vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Herr statsrådet *von Sydow* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 281, angående rätt för Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag att utan iakttagande av förut stadgat villkor försända viss kvantitet malm från Gellivare till Riksgränsen.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 5 B, angående regleringen av utgifterna under riksstatens femte huvudtitel, avdelningen: handeln;

nr 6 angående regleringen av utgifterna under riksstatens sjätte huvudtitel, innefattande anslagen till civildepartementet;

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till nytt avlöningsreglemente för tjänstemän vid postsparbanken;

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande av postverkets stat för driftkostnader år 1915;

nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till statens livsmedelskommissions förfogande; samt

nr 256, i anledning av väckt motion om bestridande i vissa fall genom statsmedel av kostnaden för resa, som till krigstjänstgöring

inkallad värnpliktig måste företaga för deltagande i riksdagsmannaval.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den vid sammanträdet avlämnade kungl. propositionen.

Justerades fyra protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,50 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
